

هه لویستێ ویلایه تین ئیکگرتی بین ئەمریکا ژپه نابهرین کورد ل ئیرانی 1974-1977

فتاح محمد محمود / پشکا کارگیری گه شتباری، کولیزا تهکنیکی شه قلاوه، زانکویا پولیته کنیکی هه ولتیر
فرهاد محمد احمد / پشکا میژوو، کولیزا زانستین مروفایه تی، زانکویا دهوک.

پوخته

ئارمانج ژنقیسینا قی فه کولینه ته وه لیگه ریان ل هه لویستێ ویلایه تین ئیکگرتی بین ئەمریکا به رامبه ر شوره شا کوردان و په نابهرین کورد ل ئیرانی بکه ت، ته وژی پشتی کو ل سالا دوماهی ژته مه نی شوره شا ته یلولی و سالی ن دو یفدا هاتین کیشا په نابهرین کورد دنا ف نا فه ندین روژنامه فانی و دبلوماسی لسه ر ئاستی دوژا گه ل کورد بگشتی بوویه ئیک ژبه ر بلاقتیرین بابه تان، هه ژی گو تتی یه ته ف کیشه پشتی حکومه تا عیراقی ل ئادارا 1974 ئیک لایه نه یاسایا ئوتونومی راگه هاندی و سه ر کردایه تیا شو ره شی لسه ر رازینه بووی، په یدابوو، له وا دووباره شه ری دنا فبه را سو پای عیراقی و پيشمه رگین شو ره شی دا ده سپیکر. ده نه جامدا ئیزیکی (200) هزار کورد ل وه لاتئ ئیرانی بوونه په نابهر، پاشی هژماره کا په نابهرین کورد بریکا کومسیونا په نابهران یا سه ر ب نه ته وین ئیکگرتی فه (UNHCR) پيشکیشی مافئ په نابهرین ل وه لاتین روژئا فا ژوان ژی ویلایه تین ئیکگرتی بین ئەمریکا کرن، ژبه ره ندی ته ف بابه ته هاته هه لپژاردن و بفه ر هاته دیتن فه کولینه کا زانستی بو هه لویستێ ئەمریکا ژنه خو شی و کاره ساتین په نابهرین کورد ل ئیرانی بهیته ته رخا نکرن.

CORRESPONDENCE

فتاح محمد محمود

fattah.mahmood@epu.edu.iq

2023/07/08

2023/09/11

2024/08/15

وه رگرتن

په سنکردن

بلاوکردنه وه

وشه سه ره کبییه کان:

کورد،

شوره ش،

په نابهر،

، UNHCR

ئەمریکا.

About the Journal

ZANCO Journal of Humanity Sciences (ZJHS) is an international, multi-disciplinary, peer-reviewed, double-blind and open-access journal that enhances research in all fields of basic and applied sciences through the publication of high-quality articles that describe significant and novel works; and advance knowledge in a diversity of scientific fields.

<https://zancojournal.su.edu.krd/index.php/JAHS/about>

1: پێشهکی

دۆزا پهنا بهرین کورد پستی راگه هاندنا یاسایا ئوتونومی ژلایه حکومهتا عیراق ل ئادارا 1974 سه ره ه لدا، و ژبه رکو ئەف پینگاڤا حکومهت هافیتی یا ئیک لایه نه بوو، لهوما پارته دیموکراتی کوردستان ئەو یاسا ره تکر، ئەف چهنده ژى مینا دوباره راگه هاندنا شه ری بوو ژلایه ههردوو ئالیانه. دئه نجام شه ری بهرینه دناقههرا سوپایه عیراق و پێشمه رگین شوره شی دا لدۆرئ دوو سه هزار کوردان ل ناوچین ژێر دهسته هلاتا شوره شی ب دوو قوناغان بوونه پهنا بهر و قهستا وهلاتی ئیرانی کرن.

1:1- ئارمانجا نفیسینی.

ئارمانج ژنفیسینا قه کولینێ ئەوه ئەوان نهخۆشی و کاره ساتین بهسره ئ گه ل کورد دوئ قوناغا میژوووی دا هاتین بۆ نفشی دا هاتی دقه کولینه کا زانستی دا بهین قه گوه استن، تیدا هه لویستی ئەمیریکا وهکو وهلاته ک زلهیز و خودان پینگه بهرام بهر وان کاره ساتین پهنا بهرین کورد توش بووی بهیته دیار کرن. ههروه سا ب دهنگه هاتا حکومهت و دام و دهزگایین سیاسی و مهدهنی یین قی وهلاتی بهرام بهر پهنا بهرین کورد بهه لسه نگینین.

1:2- گرنگیا قه کولینێ.

سه بهرته گرنگیا قی قه کولینێ، بیگومان لسه ر شوره سین کوردا زۆرئ هاتیه نفیسین بهل قه ریژا وان کو مال خراب بوون و ئاواره بوونا هزاران پهنا بهرین کورد بوویه کیم هاتیه نفیسین. رهنگه لسه قی باهتی هنده ک نفیسین هه بن بهل هیشتا نه بوونه جه قه کولین و باهتین زانستی، ژبه ره هندی دق قه کولینێ دا گرنگی ب وان خالان هاتیه دان یین هه تا نوکه زۆر کیم لسه ر هاتیه زانین و نفیسین.

1:3- میتودا قه کولینێ.

ئەف قه کولینێ پالپشتی دانایه سه ر میتوتا وه سفی یا میژوووی پشت بهستن ب سه رچاوین ره سه ن، و لسه ر گریمانه یا وئ ئیک هاتیه دارشتن کو گه ل کورد پستی قوناغه کا درێ ژخه باتا چه کداری دماوئ شوره شا ئیلول دا (1961-1975) لدوماهی بوونه قوربانین بهرژه وهندیین دهوله تین هه ری می و زلهیزین وی ده می و توشی نهخۆشتین چاره نووس بوون، ئەوژی خو راده سترن یان ملدان ب شه ره ک جینوسایدی و نه هه فسه نگ دگه ل رژیما وی ده می یا عیراق (رژیما به عسی) یان ژى ئاواره بوون به ره ف چاره نفیسه ک نه دیار.

1:4- ته وه ری ئ قه کولینێ.

داکو ئەف باهته باشت بهیته شلوفه کرن لسه ر پێشه کیه ک و ده روازی و س ته وه ران هاتیه دابه سکر، دده روازی دا کورته ک لسه ر ئەگه ری ئاواره بوونا کوردان بۆ ئیرانی هاتیه به سکر، د ته وه ری ئیک دا په یوه ندین کورد و ئەمیریکا لسالین پستی ریکه فتنا 11 ئادارا 1970 تابهت دناقههرا سالین 1973-1975 هاتیه شلوفه کرن. ههروه سا دته وه ری دوئ دا باهت دا نا ما ق پهنا بهرین ژلایه حکومهتا ئەمیریکا قه بۆ سه رکده و بهرپر سین شوره شی و پهنا بهرین کورد هاتیه به سکر. دته وه ری دو ماهی دا هه لسه نگانن بۆ هه لویستی ئەمیریکا بهرام بهر قه گه راندنا پهنا بهرین کورد ژئیرانی بۆ عیراق هاتیه کرن. لدوماهی چهنده خاله ک کو قه کولین پ گه هشتیه وهکو ئەنجام هاتیه دیار کرن.

1:3- سه رچاوین قه کولینێ.

هه ژى گوتن یه ئەو سه رچاوین بۆ ئەف قه کولینێ مفا ژئ هاتیه وه رگرتن جورا و جورن، ژه میان گرنگتر هژماره کا به لگه نامین حکومهتا ئەمیریکانه کو بشیوئ ئەلبیکترونی لسه ر ویسایت (FRUS) ی وهزاره تا ده رفه دبه رده ستن، گرنگیا قان ژیده ران ئەوه کو باس ل په یوه ندیا راسته وخو یا ده زگایین وی وهلاتی ب شوره شا کوردی قه هاتیه به سکر، بهل پا زۆر جاران ژى پزانیین گرنگ و هه ستیار هاتیه ره سکر. ژسه رچاوین دی یین گرنگ به لگه نامین کومسیونا پهنا بهران یا سه ر نه ته وین ئیکگرتیه (UNHCR) کو بۆ جارا ئیک یه ل قه کولینه کا کوردی مفا ژئ بهیته وه رگرتن و تیرو ته سه لین زۆر گرنگ لسه ر پهنا بهرین کورد یین تیدا هه ی. دگه ل هژماره کا په رتوکین بیانی و کوردی تابهت بیره وه ریین که سی کو هنده ک ژوان ژى بۆ جارا ئیک یه دقه کولینه ک دا مفا ژئ دهیته وه رگرتن.

2: كورتبهك لسره ئاواره بوونا كوردان بۆ ئيرانى 1974-1975.

پشتى چوار سالتين ئاشتىن ههر ژ ريكهفتنا 11 ئادارا 1970 ههتا 11 ئادارا 1974 بدوماهى هاتين، حكومهتا عيراقى بىي زقرين و گوهانا سهركردايه تيا شورهشا كوردى ياسايا ژماره (30) تايهت ب ئوتونوميا كوردستانا عيراقى لدويىف باوهريا خو راگه هاند، تيدا بتن هندهك دهسته لائين كيىم و سنوردان دانه كوردستانى و دهسته لائتا سهنته رى ههر لدهستى خودا هيللا، ههروهسا گرنگترين ناوچين كوردستانا عيراقى وهكو: كهركوك، خانهقين، شنگال ژ دهرفهى سنورئ وئ ههريىم دانان و بتن پازده روژ مولهت دانه سهركردايه تيا شورهشى ههلويسىت خو لسهر وئ ياسايى دياربكهك (K.D.P, Series No 2, June 1974: 45).

ژلايى خوقه سهركردايه تيا پارتى ئه و ياسا رهتكر و دهه مان دهمدراگه هاند كو ئه ف ياسايه لدويىف خواستا كوردان نييه، ئه ف ئيكه ژى حكومهت و وهكو راگه هاندنا شهرى قهلم دا و دهست ب ئابلوقه دانا دهفهرين ژير دهسته لائتا شورهشى كر، دبه رامبهردا پتلهكا بكوم ژ خهلكى وان دهفهرين ژير كوترولا رژيمى قهستا دهفهرين ژير دهسته لائتا شورهشى كرن و ئه ف ئيكه ژى بو ئه گهرئ پيكهاته تيا جفاكى يا دهفهرين ئازادكرى ژلايى هژمار و جورايه تيا جفاكى بهيته گورين، بو ويته (600) قوتابى و (30) ماموستايين زانكويى سليمانين باره گايى زانكويى قه گوهاستنه قه لادزئ، (70) دكتور و (150) ئه ندازيار و (4200) ماموستا و (5250) پوليس و ئه فسه رين كورد دگهل (100000) هاوالاتيين كورد چوونه دهفهرين ئازادكرى (K.D.P, Series No 2, June 1974: 45). ئه ف رهوشه بۆ ئه گهر قهيران مه زنتر بيت و كيىمى د ئاقهى و جهين حه واندن و خوارن و بنگه هين ته ندروستى دا په يدا بيت، و ژبه كesh وهوايى سار نه خوشى دناف وى خهلكى دا سه رهلدان دئه نجامدا چهندين كه سين بته مهن و زاروكان گيانى خو ژده ستدان (Mortimer, The Times, 12 November 1974; SUNDAY TIMES, 30 March 1975).

زيده بارى ئه فاهه ن هيزين حكومهتا عيراقى دهست ب هه وهكا له شكه رى بۆ سه ر دهفهرين بن دهسته لائتا شورهشى كرن و بىي كو جودايى دناقه ربا بنگه و باره گايين شورهشى و گوند و مالتين هاوالاتيان بكه ن، ژبه رفى هه وا له شكه رى كو لدويىف به لگه نامه كا وه زارهتا ده رفه يا ئه ميكا دوو لسهر س (3\2) يا له شكه رى عيراقى تيدا به شداربوون (FRUS, 6 September 1974, Document No: 77)، له شكه رى شوره شگرين كوردستانى نه چاربوون مل بده نه شه رين به ريه ي و ل ئه رد و ئه سمنا ريكن له ره ف پيشه چوونا هيزين رژيمى قه بگرن، به لى ئه ف هه وه بۆ ئه گهر خه لكه كى زور گوندين خو به رده ن و به ره ف دهفهرين دوويت بچن و هژماره كا زور ژوان كو لدويىف سه رچاوين به رده ست هه تا دوماهيا زستانا 1974 ژ سه دهاران¹ كه سان دبوورين ل وه لائى ئيرانى بوونه په نابهر، بۆ ويته نافه روكا نامه كا مه لا مسته فا بارزانى بۆ حكومهتا ئه ميكا كو بمه رما داخوازكرنا هاريكاريان بۆ وان په نابهران يين ژبه ر شه رين 1974 چوونه ئيرانى هه نارتيوو، تيدا بارزانى ئامازه ب (100000) په نابهران كر بوو. (FRUS, 2 November 1974, Document No: 264). ههروهسا پشتى ريكهفتنا جه زائير ل ئادارا 1975 ژئه نجامى شكه ستنا شوره شا كوردى نيزيكى (100000)² كه سين دى ب چه كدار و خه لكى سقيل دگهل سهركردايه تيا شورهشى ئاواره ي ئيرانى بوون (م. ا. ك. م. ايران، 1354\6\14، شماره سند: 0088-264-023965). دقيره دا ئه م دشين بگه هينه وئ راستين هژماره كا زور يا خه لكى كوردستانى كو لدويىف زيده رين به رده ست لدورئ دوو سه د هزار كه سان بوون ژبه ر ئه و بارودوخى دناقه ربا سالتين 1974-1975 ل دهفهرين شوره شى سه ره هلدائى گوند و مالتين خو بچى هيلان و په نابهرى وه لائى ئيرانى بوون.

3: په يوه ندين كورد و ئه ميكا لسالتين دوماهيى ژته مهنى شوره شا ئه يولى.

سياسهتا ويلايه تين ئيكگرى يين ئه ميكا دگهل كوردان ههر ژده ستيكى گرديايى سياسهت و ديتنا وه لائين هه ريمى بوو بۆ وئ پرس، تايهت دوه خت شه رى ساردا (1946-1991) كو ههر مانوره كا سياسى يان سه ربازي ژلايى ئه ميكا يان هه قه يماين ويته هاتبا هافيتن ده بيت دويىف ستراتيجيهت و ته كتيكىن وئ قوناغا ميژوويى بان، لدور قى مه سه لى هه ردوو نفيسكار ئيدموند غه ريب و

¹ ههروهسا محمهد مه لا قادر دبيره وه ريين خودا باس ل ئاواره بوونا (300000) كه سان دكهت كو پتر (100000) ژوان بوونه په ناهنده ل ئيرانى، بنيره: (قادر، 2016: 163). به لى په يامنيرو رۆژناما (The Times) ئيدوارد مورتيامه ر كو بۆ چهندين مه هان ل دهفهرين شوره شى رومالا پرسا كوردى ژوان ژى كيشا په نابهران دكر، ديار دكهت كو هه تا هه يفا چريا دوو 1974 نيى مليون خه لكى گوند و مالتين خو چول كرينه و په نابريه به ر دهفهرين دى يين ژير دهسته لائتا شوره شى و (135000) كه س ژى ئسنورئ ئيرانى ده رباز بووينه و ل دوازه كه ميان هاتينه حه واندن، ههروهسا سهنته رين مافى مرؤفى يين به ريتانئ ژى پالپشتى دانايه سه ر فان راپورتان. (FCO 8/2308, 19 November 1974, Document No):

(not known; Mortimer, The Times, 12 November 1974).

² لدويىف به لگه نامه كا حكومهتا وى ده مى يا ئيرانى په نابهرين كورد ل شازده كه ميان هاتينه وه رگرتن، ئه وژى دوو كه مپ ل ره زايى هژمارا په نابهران (35618) كه س و ل كرمانشاه حه فت كه مپ كو هه ميان پيكفه (39261) په نابهر تيدابوون و ل سه نئ سى كه مپ و هژمارا وان (4083) په نابهر بوون، ههروهسا ل خرم ئاباد ژى سى كه مپ كو هه رسيكان (30859) كه س تيدابوون، ئه گهر سه رجه مى فان هه مى كه ميان كوم بكه ين دئ هژمارا وان بيته (109821) كه س. بنيره: (م. ا. ك. م. ايران، 1354\6\14، شماره سند: 264-023965-0088).

مایکل گوتنر بو هندئ دچن کو بهرزه وهندیین ئەمریکا دگەل کینه ئەوئ باشه و دژی کینه ئەوئ خرابه، نمونه لسهر قئ چەندئ کورد ئیک نەتەوهنه چ ل تورکیا بن یان عیراقئ، لئ ژبه رکو دەولهتا تورکیا ههڤه یمانا وئ بوو کوردیئ وئ نەسبەت ئەمریکا کوردیئ خراب (Bad Kurds) بوون، ههروهسا عیراق ههڤه یمانا ئیکه تیا سوڤیه تئ بوو، لهوما کوردیئ وئ بۆ ئەمریکا کوردیئ باش (Good Kurds) بوون (هاتیه وه رگرتن ژ مهحو، 2009: 26).

سهبارەت کوردیئ کوردستانا عیراقئ، ههرحه نده نفیسکار ماریانا خاروداکی دوئ باوهریئ دایه کو هیچ بزافهکا کوردان وهکی شوهرشا ئەیلولئ دسیاسهتا دەرڤه یا ئەمریکادا گرنگیا خو نەبوویه و ئەو بۆ جارا ئیکئ بوو په یوهندیان دگەل کوردیئ عیراقئ وکو لایه نهکئ دەرڤه ی حکومتئ گریئ بدهت (خاروداکی، 2013: 289). بهلئ دگەل هندئ ژئ حکومتا ئەمریکا تاییهت لسهردهم کارگیتریا ههردوو سهروکان ریچارد نیکسون (1969-1974) و جیرالد فوردی (1974-1977) دگەل رژیما محمد رزا شاه (1941-1979) دماوئ شوهرشا ئەیلولئ دا تاییهت دنایهرا سالین 1972-1975 سیاسهتهک پهیرهوکر کو نه کورد بشکین و نه ژئ سهرکه فتنهکا ئیکجاری بدهستفه بینن، پیخه مهت مژویلکرنا لهشکه رئ عیراقئ بشه رپن نافخوی قه، داکو به شداریهکا کاریگەر دشرپن عه رهب و ئیسرایلیئ دا نهکت و ژلایه کئ دویره نه بیته مه ترسی بۆ سه ر جیرانا خو "ههڤه یمانا رۆژئاڤا" ئیرانئ و شوهرشا کوردی وهکو "برینهکا فه کری ل گیانئ عیراقئ" دا بمینیت، بقئ پلانئ بۆ ئیکه تیا سوڤیه تئ ژئ دیاریکه ن کو عیراق و رۆژه لاتا ناڤین گوره پانهکا بسانه ی نه بکه یفا خو یاریئ ئیدا بکه ن (FRUS, 23 July 1973 Document No: 24; 24 July 1973, Document No: 27). لهوما ده م بارزانی داخوازا بلندکرنا ئاستئ هاریکاریان بۆ دایینکرنا چه کین پیشکه فتی و پشتگریا دامه زانندا حکومته کا ئوتونومی بۆ دهرڤه رپن شوهرشئ کری (FRUS, 18 March 1974, Document No: 242)³، وهزارهتا دهرڤه یا ئەمریکا ئەو داخوازی ره تکر و رازی نه بوو چه کین زور پیشکه فتی بۆ کوردان دایین بکه ت، چونکه دبنیاندنا پلانا وئ ژیانندا شوهرشئ بوو ل عیراقئ نه ک دامه زانندا حکومته کا کوردی ل کوردستانا عیراقئ، بیانویا وئ بۆ قئ چەندئ ئەو بوو کو ئیران یا رازی نیه و دڤیت هه ستیاریا تورکیا و دهوله تین عه رهبی ژئ لبه رچاڤ وه ربگرین (FRUS, 26 March 1974, Document No: 244).

لئ پشتی ریکه فتنه جه زائیرئ و گورینا هاوکیشین سیاسی و نه مانا بهرزه وهندیین وئ دگەل کوردان، ئەمریکا ژئ وهکی شاهئ ئیرانئ هاوکاریین خو کو سالانه دگه هشتنه دورئ پینچ ملیون⁴ دولاران ژکوردان برین و ئاماده نه بوو بین ده ستوریا شاهئ و ده زگایئ سیخوری یئ ساواک خو بۆ چاره سه رپن ژئ په ناگه ها سه رکردئ شوهرشئ مسته فا بارزانی بدهت. شکب عقراوی دوئ باوهریئ دایه پشتی خه لکئ کوردستانئ بریکا به شئ عه رهبی یئ ده نگئ ئەمریکا گوه داریا به یاننامه کا وهزارهتا دهرڤه یا ئەمریکا ل 8 ئادارا 1975 کری کو ئیدا دیارکربوو مه هیچ زانیاریهک لسه ر شوهرشا کوردان و ریکه فتنه جه زائیر نیه، کاریگه ریه کا نه رینی له می خه لکن کوردستانئ کر، چونکه به ری هنگی دوئ باوهریئ دابوون کو دهوله ته کا مه زن یا لپشت وان، لئ ته قئ داییننه دانا وان بۆ کیشا کوردی ههروه کو دربه کئ بوو بۆ سه ر مۆرالا خه لک و شوهرشگیرپن کورد و بقئ رهنگی توشی بیه یفی بوونئ بوون (عقراوی، 2007: 418).

هه ژئ گوتنئ یه پشتی بیست و پینچ سالان هینری کیسنجر (1923- نوکه) وهزیرئ دهرڤه (1973-1977) و داریزه رئ سیاسهتا وی ده می یا ئەمریکا به رامبه ر کوردان دبیره وه رپین خودا بیانویان بۆ هه لویستئ وی ده می یئ ئەمریکا به رامبه ر کوردان دئینیت و دیاردکته کو ئەوا مه بو کوردان کری هه ر هند دشیان دابوو، به لکو پشتی بیست سالان ژئوا مه بدهستفه ئینای باشتر نیه، ههروه سا پینچه دچیت دیاردکته کو "پاراستنا کوردان دایته ئەگه رئ فه کرنا به ره په کئ نوی یئ شه ری ل کومه کا چیا یین سه خت و

³ ژبو پتر زانین لدور ئەو داخازین بارزانی ل ئادارا 1974 پینشکیشی شاهئ ئیرانئ و ئەمریکا کرین به رئ خو بده قئ به لگه ناما لخوا رئ:

Memorandum From Director of Central Intelligence Colby to the Presidents Assistant for National Security Affairs Kissinger, *Mulla Mustafa Barzanis Requests for Additional Assistance*, Washington, Document No: (243), March 21, 1974.

⁴ هندهک به لگه نامین ئەمریکا ئامازه بکوژمئ (375000) دولارین مه هانه دکهن، لئ بگویره ی دوماهی بریارا حکومتا ئەمریکا قه بارئ وان هاریکاریان بۆ سالا 1975 (8,06) ملیون دولاری بوون کو به شهک ژوی پاره ی ب دینارئ عیراقی دهاته گورین و بشیوه ی کاش پیویست بوو مه هانه گه شتبا شوهرشئ، لئ هندهک سه رچاوه ئامازه دکهن کو خه رجیئ (CIA) بۆ شوهرشا کوردی هه ر ژ 1972 ههتا 1975 گه هشت بوونه (16) ملیون دولاران (Agee, 1992: viii). هه له بهت ئەو کوژمئ پاره ی نەسبەت خه رجیئ شوهرشئ پاره کئ زور نه بوویه، چونکه هژمارا چه کدارین موچه خور لدورئ 40-50 هزار پینشمه رگا بوون ژبلی خه رجیئ فه رامبه ر و دامر و ده زگایین میری ژلاین په روه رده و ته ندروستی و سیکنه رپن دی بو بریقه برنا ئەو خه لکن ل ناوچین شوهرشئ ئاکنجی بووی، زینده باری بو به رگریکرنا وئ دهرڤه رئ بودجه کا زور مه زتر پینتی دکر دده مه کئ دا عیراق وه کو هیزا خه سم بو قئ شوهرشئ ئیک ژ وولایتین نه قتی بوو مه زترین بوودجه بۆ ییافئ له شه کری و کرینا چه کین نوی ته رخانکر بوو، لهوما ژئ دبوونه کا دیدا کیسنجر دیاردکته کو ئەو کوژمئ پاری پینتی ده بیت لدورئ (300) ملیون دولاران بان داکو کورد خو لسه ر پین خو بگرن، لئ پشتی نسکوین ئەف هاریکاریه هاته نه راگرتن و ئەمریکا راگه هاند ئەو دئ دریکا حکومتا ئیرانئ را هاریکاریا په نابه ران کت، لئ چ به لگه نامه بدهست مه نه که فتن کانئ چاوا و چه ند ژوی پاره ی بۆ په نابه ران هاتیه خه رج کرن. (کیسنجر، 2010: 507-526; FRUS, March 29 1973, Document No: 207; June 24 1974, Document No: 254)

دژوار تېزىك سنورېن سوڧىھت، ژبهرندى يا بزھمەت بوو شەرھكى بستیوېڭ خوڧه بگړين بۆ ئەمريكيان يڭ غەريب و دووېره دەست بيت" (كيسنجر، 2010: 508). كيسنجر ئاڧتتا خو لدرۇڧ مەسەلې بشپوھكې روون و ئاشكرا بدوماھى دئىتت كو سياستامە دخولگەيا بەرژوھندياندا دڧزريت دەم دېژت "شاھى ئيران بېرارا خو دابوو، نە دبەرژوھنديا مەدا بوو نەژى چ ستراتيجيېن گړنگ تېدا بوون كو دژى بېرارا شاھى راوھستين، كوردان ھند گړنگيا خو نەبوو كو لسەر وان ھەڧھېمانەكن خو ل دەست بدەين يان ژى كورد دسياسەتا دەرڧھيا ئەمريكادا كاراكتەرەكې ھندى ستراتيجى نەبوو كو ھېچ بگۆرەك بونەبيت" (كيسنجر، 2010: 508). رەنگە مەلا مستەفا بارزانى ژى ھەست بڧى ئېكى كريت، ژبهرندى بەردەوام د پەيام و چاڧىكەڧتتېن خوڧا ھەولدايە دياربەكت كو كورد خو ب دۆست و ھەڧھېمانېن ئەمريكا دزانن و بئى باوھرى يا ب وان ھەى و ئامادەنە بەرژوھنديان خو دگەل ئەمريكا بگەھينە ئېك، ھەتا يڭ ئامادەيە ھەمى ژىدەرېن گازا كوردستانى پىختە ژىرخمەتا بەرژوھنديان ئەمريكا (غەريب، 1976، ژپراوېژى مەحو: 73). ھەرۆھكو دەم ديدارەكې دا دگەل رۆژناما نيويورك تايمز كو ب دەمەكې نەيڭ درېژ بەرى نىسكوين بەلاڧبوو بارزانى ب رونى وئ چەندى را دگەھينىت "ئەگەر كوردستانى سەربەخويى بدەستھ ئينا دئ بيتە ئەندامەكا باوھر پىكرى يا ئەمريكا دىڧخراوا ئوڧىك دا" (غەريب، 1976، ژپراوېژى مەحو: 73). لڭ ئەڧ چەندە نەبوونە ئەگەر ئەمريكا كوردان ژيارى پىكەرەكې تەكتىكى بەكتە دۆستەكې ستراتيجى، بۆ وپنە دەم ھېرېشېن رېژىما بەس ل پايزا 1974 بۆ سەر دەرڧرېن شورەش دژوار بووى بارزانى دچەندىن بوونەياندا داخوازى دكەت بچىتە واشتون بۆ ديدارا وھزيرى دەرڧھ ھېنرى كيسنجەر و زىدەكرنا قەبارى ھاريكارين ئەمريكا، لڭ ئەو داخوازى ب بيانوڧن ھەستياريا بابەتېن ئەمنى دەھاتە رەتكړن (FRUS, 6 February 1975, Document No: 272). د راستيدا كارتا كوردى ل سالا 1974 بېژتېن چەك بوو ددەستى ئەمريكادا ل دژى ھەڧھېمانېن ئېكەتيا سوڧىھت ل عىراقى ھاتىە بكارئىنان، بەلڭ ژبەر زىدەبوونا بارگراڧيا وئ كارتى لسەر ميزانیا ھەردوو حكومەتېن ئىران و ئەمريكا بئىن سالاكې ھاتە بكارئىنان و كارى خو يڭ بدوماھى ئينا.

ھەرۆھسا پىشتى رىكەڧتتا جەزائىر و پەريشان بوونا مللەتې كورد دڧى دەمى تەناگاددا بارزانى ل 10 ئادارا 1975 نامەكې بۆ كاربەدەستىن ئەمريكا تايەت بەرپرسين (CIA) و وھزيرى دەرڧھ وەكو لايەتېن پەيوەنديدار دھنئيت؛ دناما خودا بارزانى ژبلى كو داخوازى ژئەمريكا دكەت دھوارا كوردان ڧە بھپت بەحس وئ ھېرشا درندانە بۆ سەر كوردستانى و رەنگەدانا وئ لسەر خەلكن سڧىل و شورەشگىران دكەت، ھەرۆھسا دياركەت كو ئەو بەردەوام دگەل ھندى يە كېشېن دناڧھرا وولاتان ژوان ژى عىراق- ئىران ب ئاشتبانە بھپتە چارەكړن، بارزانى ڧياہە بېژت بەلڭ پا نە لسەر حسابا پسا كوردى، لەوما بڧان پەيڧان ھەستى خو دەربريە "دلېت مە خوينا لڭ دباريت دەم دىنيت چىكرنا ڧى رىكەڧتتا بلەز ژناڧرنا مللەتې مەيڭ بڭ دىفاعە، ژبەركو ئىرانى سنورېن خو لسەر مە گرتن و ھەمى ھاريكارينىن خو لمە برين، عىراقى ژى دەست بمەزنترين ھېرش دمىژوويا خودا [بۆ سەر مە] كړ، بڧى رەنگى خەباتا گەل مە برەنگەكې نەچاڧەرئ كرى دگەل بڭ دەنگيا ھەميان يا دھپتە ژناڧر" (FRUS, 10 March 1975, Document No: 278). ھەرۆھسا بارزانى بېرا ئەمريكا ل كەلتورئ ديموكراسى و باوھربوون ب رىكېن ئاشتىي و مافىن گەلان دئىتتەڧە و داخواز دكەت حكومەتا ئەمريكا رىكېن لېر ڧى چەندى بگړيت، سۆزا خو بجهينيت و دڧىت دھوارا كوردانئە بھپت ھەرۆھكو كا چاوا وان ژى دخەباتا خودا بەرژوھنديان ئەمريكا لېرچاڧ گرتبوون. (FRUS, 10 March 1975, Document No: 278).

دبەرسڧى دا ھاريكارى ھېنرى كيسنجەرى بۆ كاروبارېن ئاسايشا نەتوھي نامەكا زارەكى يا كيسنجەرى بۆ بالبووزخانا وولاتى خو ل تەھران دھنئيت دكو ئەوژى بگەھينە نوينەرئ بارزانى ل تەھران، تېدا ھاتبوو كو وان رېز بۆ خەباتا گەل كورد يا ھەى و "دئ لڧان بوکەن"، ھەرۆھسا بۆ پرسين ھاريكارى دئ دگەل براين ئىرانى ئاڧت و پاشى پەيوندى ب جەنەرال بارزانى كەن (FRUS, 16 March 1975, Document No: 281). بەلڭ لڧھ پەيوەندي ب بارزانىڧە بکەن، جەنەرال كولى (W.E. Colby) رېڧھبەرئ (CIA) دنامەكې دا بو كيسنجەرى دوماھيې بېرنامى ھاريكارىكرنا كوردان دئىتت، بيانوويا وئ چەندى كو "ھەمى ھاريكارينىن مە بۆ شورەشا كوردى دىڧكا ئىران را بوون و شاھى ھاريكارينىن خو يڭن دارايى و لەشكەرى بۆ وئ بزاقى يڭن راگرتين، لەوما مەژى چ رىك نەمان ژبلى راگرتا وان ھاريكاريان بۆ كوردان" (FRUS, 4 June 1975, Document No: 289).

پىشتى ھەڧھېمانېن دۆھى، ئەڧرؤ بڭ لايەن بووين و ئەمريكا ھېچ كارڧەدانەك بۆ ئەو چارەنڧسىڭ چاڧەرئ كوردان دكر نيشى نەدايى، بارزانى دوو دەمژمىران بەرى بارەگاڧى خو بەردەت و بەرەڧ سنورىڧە بچيت دېژىتە رۆژنامەڧان گوتەر دشنەر "مەزنترين خەلەتى دژيانا مندا، باوھركړن بوو ب ئەمريكا" (وہلەد بەگى، 2021: 836). ھەرۆھسا دنامەكا دىژدا بۆ سەروك جىمى كارتەر ل شباتا 1977 بارزانى دېژىت "ئەم ژلايى سەربازىڧە نەشكەستين، ئەم ژبەر دۆستين خو ھەرفين" (وہلەد بەگى، 2021: 847). ژبەرھندى ھەردوو نڧيسەر (جورج لىنسوڧسكى و ئارسەر تېرنەر) ئامازىھەكا رۆن بۆ ئەمريكا دكەن كو ئەون ئەگەرئ ئەڧا بسەرئ كوردان ھاتى،

لېنسوڤسكى دىتت "رىكەفتا جەزائىر لژىر دەستى دلوفانغ ئەمىرىكا ھاتىيە ئەنجام دان و ھەكو رىكەفتا يەلتايە⁵ بو ناسيونالىستىن كورد" (1980، ھاتىيە ھەرگرتن ژ مەھو، 2009: 77). ھەر ھەسا تىرەنەر دىسرنجىن خودا بۆ رويدانغ دياردەكت و دىتت "ئەڭ رىكەفتا تىكستا پەرتوكەكا نمونە يى بە بۆ كرنە قوربانىا مللەتان بۆ بەرژە ھەندىن ھەلاتىن زلھىز" (1988، ھاتىيە ھەرگرتن ژ ھەمان ژىدەر). لىدوماھىيە سەروكى (CIA) ب رازىيونو ھەزىر كىسنىجەر و سەروك فوردى ل نەفەراستا ئادارا 1975 ھەول دەت ئەوى كوژمى پارى ھەپھانە كو ژبو چالاكىين شۆرەش پىش ھەخت ھاتىو تەرخان كرن، ھەر چەنەبىت بەشى ئادارغى بىناڧى ھارىكارىين مروڧى درىكا ھەمەتا ئىرانى دا بگەھىنتە كوردان (FRUS, 13 March 1975, Document No: 280). ھەلبەت ئەفە ھەمى پىخەمەت وئ ئىكك بوو داکو ژلايەكك قە ھەسا خو نىشا كوردان بەن كو سوزىن خو بەرامبەر وان چىبەجىكرن و ژلايە دى خوڧوور بگرن ژرەختىن روژنامەڧان و سىياسەتمەدارىن نافخوى كو دوى دەمىدا بەردەوام دوىڧچوونا وئ پرسى دكرن، لى ديار بوو ئەفەڧى ھەكو پىتقى نەھاتىيە چىبەجىكرن، لەوا يا چاڧەرى كرىبوو كو دناڧ خويا ئەمىرىكا دا تىرا ھەندى خەلكى مروڧ دەست ھەبىت بى دەنگىن بىشكىن، ئەوژى ھەندەك ژوان روژنامەڧان و چالاكڧاين مافى مروڧى بوون، لى ھەتا دناڧ تەخا ئەندامىن كونگرىسى و چىكەرىن برىارىن ئەمىرىكا ھاتنە سەرخەت. لىسەر ڧى پرسى كونگرىسى ئەمىرىكا كومىتەكا تايەت ژىرنافى (The House Select Committee on Intelligence) بۆ مەبەستا ڧەكوپىنغ درولج دەزگايى سىخورى يى ئەمىرىكا دەندەك پرسىن نافخوى و دەرفەدا بەسەروكانىا كونگرىسىمان ئوتىس پايك (Otis Pike) سەروكى لژنا ئاسايش ل كونگرىسى ئەمىرىكا پىكئىنا، ئەڧى لژنى گۆھدارىيا چەندىن كاربەدەستىن ھەمەتا ئەمىرىكا تايەت ھەزىرى دەرفە ھىنرى كىسنىجەر و بالىوزى ئەمىرىكا ل ئىرانغ و رىڧەبەرى (CIA) و كاربەدەستىن بىلندىن ڧى دەزگاي كرن، دەمى ئەندامىن ڧى لژنى پرسىار لىدور رولج دەزگايى نەڧىرى دئوپەراسىونىن دەرفەدا كىرايى، كو ئىك ژوان شۆرەشا كوردىن كوردستانا عىراقى بوو، ژبەپرسەكك بىلندى ھەمەتا ئەمىرىكا كرى، كو رەنگە كىسنىجەرى ھەزىرى دەرفە و رىڧەبەرى ئەنجومەن ئاسايشا نەھەوى يا ئەمىرىكا بىت، دەرسىڧى دا دىتت "نايىت كارى سىخورى دگەل كارى بەلاڧكرىن ئايىنى تىكەل بىت" (Agee, 1992: xiii). ئانكو كىسنىجەر دوى باوھرىن دابو نايىت دبابەتەك سىخورى يان لەشكەرى دا ھاسوزى يان راستگويى لىبەر چاڧ بېتتە ھەرگرتن، بەلكو بەرژە ھەندى چاوا دخوازىت ئەو بېتتە پراكتىزەكرن. پىشى كارى وان بدوماھى ھاتى ئەڧى لژنى راپورتەكا نەپنى ل شواتا 1976 پىشكىشى كونگرىسى كر كو ھاتىيە ناسىن ب راپورتا پايك (Pike Report)، كورتيا ڧى راپورتى دياركر كو ئەمىرىكا بۆ بكارئىنانا كارتا كوردى دژى عىراق و سوڧىەتت مائىتكرن دشورەشا كوردىدا كرىيە و دەمى شول پى بدوماھى ھاتى دەست ژوان بەردا و ھىلانە دچارەنڧىسەكك نەدىاردا⁶.

لى ئەڧى پرسى رەنگەڧەدانەكا مەزن دوىڧ خودا ئىنا دەمى نەڧەروكا ڧى راپورتى بۆ ھەندەك روژنامەڧان ئاشكرا بووى و بابەت لىسەر بەلاڧكرىن، ئىك ژوان روژنامەڧاين زور كارىگەر ولىمە سافىر (William Safire) بوو دگوتارەكى دا ژىر دروشمى فروتا نەپنى يا بەرىز فوردى (Mr. Ford's Secret Sellout) ل روژناما نىويورك تايمز (New York Times) ل 4 شواتا 1976 بەلاڧكر رەخنەيىن توند ل ھەمەتا ئەمىرىكا يا وى دەمى لىسەر شىوازى سەردەرىيا وى دگەل كوردان گرتن، سافىرى دا دياركرن كو سەروك فوردى نەك بىتن داخوارا بارزانى بۆ دەھوار چوونا كوردان پىشگۆھ ئىخست، بەلكو ئامادە نەبوو ھارىكارىين مروڧى ژى راستەخو پىشكىشى وان بگەت، لى دەمى ھەزارەتا دەرفە ئەو بابەت بىنەما ھەسڧ كرى، ئىدموند غەرىب نەڧەروكا ئەڧى راپورتى⁷ ل گۆڧارا (Village Voice) دەنگى گوندى ل 16 شواتا ھەمان سال بەلاڧكر و ھەمەتا ئەمىرىكا توشى شەپولەكا توندا رەخنەيىن نڧىسكارىن مروڧ دۆستىن وى ھەلاتى كر⁸. بڧى رەنگى بوومە دياربوو كورد بوونە قوربانىين بەرژە ھەندىن ئەمىرىكا و ھەڧەيمائىن وئ لىدەڧەرى و ئەڧ بابەتە ھەتا ڧان سالىن دوماھىيە مژارەكا گەرم بوو دناڧبەرا دەزگايىن جودايىن وى ھەلاتى دا.

⁵ كونگرى يەلتا ل شواتا 1945 دناڧبەرا دەولەتىن ھەڧەيمان ھەكو ئەمىرىكا و ئىكەتيا سوڧىەتت و برىتانىا ل يەلتا، ھاتە بەستىن، تىدا ئەڧ ھەرسى ھەمەتەين زلھىز دناڧبەرا خودا رىكەفتن بۆ دابەشكرنا ئەوروپا لىسەر دوو بلوكان و دانانا نەخشەرىكەك بۆ رىڧەبەرا جىھانا پىشى شەرى جىھانى بىن دووى. (Reynolds, 2007: 96-150).

⁶ بۆ خواندنا تەمامى ئەڧى راپورتى بىزڧەر: [https://archive.org/details/Pike Committee Reports](https://archive.org/details/Pike%20Committee%20Reports)

⁷ ھەڧى گوتتى يە درىكا روژنامەڧان دانىيل سكر (Daniel Schor) ئەڧ راپورتە دزە پىكرىبوو وى گەھاندبوو گۆڧارا نەڧىرى، لى پىشى رازىنەبووى سەرجاويىن خو بۆ كونگرىسى ئاشكرا بگەت، ژ كارى وى ل تورا مېدياى (CBS) ھاتە دەرىڧست (Agee, 1992: xii).

⁸ ژوان نڧىسەرىن ديار بىن وى دەمى رەخنە ل سىياسەتا ئەمىرىكا سەبارەت پرسا كوردى كرتىن جوناسان راندال و روھام ئەلڧەندى و ولىمە سافىر و ئىدموند غەرىب بوون، ژبو پتر لىدور ڧى پرسى بىزڧەر: (Gibson, 2015: xx). ھەڧى گوتتى يە پىشى شازدە سالان ژى ئەڧ گۆتگويە ھەر دەردەوام بوون، چونكە كارەسائىن كوردان ژى دەردەوام بوون، ژبەرھندى ل 7 نىسانا 1991 جارەكا دى سىناتور كرانتون بىرا ئەمىرىكا دوان روويدائىن بەرى دىتتەڧە دەمى دىتت "ژور دىكىم ئەو مللەتىن ھەندە دەردەسەرى دىتىن و دگەل ھەندى ھاتتە پىش گۆھ ھافىتت "ھەروەسا ئامازە دكەت كو" ھىنرى كىسنىجەر ھەزىرى دەرفە بىن ئەمىرىكا و شاھى ئىرانغ رىكەفتامەك دناڧەراستا سالىن ھەڧىيان ئىمزاكر، مە پىشتا خو دا كوردان كو بەرى ھنگى ھەڧەيمائىن مە بوون، ب وئ رىكەفتن

4: پرسا وەرگرتنا سەرکرده و پەنابەرین کورد ل ئەمریکا.

سەبارەت پرسا چوونا مەلا مستەفا بۆ ئەمریکا و دانا مافێ پەنابەرین ژیلايێ وی وولاتی قە، زور ئاخفتن لەسەر هاتە گوتن. بارزانی دناقەرا 19 و 20 ئادارێ چافپیکەفتن دگەل ھندەک روژنامەفانی روژتافی مینا جیمەر هوگلاند (Jim Hoagland) ژواشتون پوست (Washington Post) و گوین رویترتز (Gwen Roberts) ژرویتەرزئ (Reuters) و لیروی وودسون (Leroy Woodson) ژ تایمز مەگەزین (Times Magazine) ئەنجام دابوون، دقان دیداراندا بارزانی دانپیدان ب شکەستنا شوڕەش کربوو و راگەھاندبوو کو ھەر دەم بۆ وی ئاشکرا بوو حکومەتا عیراقێ یا جینوسایدئ بەرامبەر کوردان بکار دئینیت ئەو دئ داخووزا ھاریکاریئ ژئەمریکا کەت، ژوان ژێ لەوانەھە داخووزا مافێ پەنابەرین بۆ خو و کەسێن ئیزیکی خو بکەت، ئەف گوتنا بارزانی وەسا ھاتە لیکدان کو یخ داخووزا مافێ پەنابەرین ل ئەمریکا دکەت، لئ ھەر زوی بالیوزخانا وی وولاتی ل تەھران ئەو چەند رەتکر کو بارزانی ھیچ داخووزا بقی رەنگی راستەوخو ل وان کریت⁹. ھەرەسا رادیویا لەندەن و روژنامەفانی ئیرانی ژێ ئەو دەنگوباس رەتکر (اطلاعات، سەشنبە 5 فروردین 1354: شماره 14665). لئ یا سەیر ئەو بوو ھیشتا بتن ھەوال بوو یەکا پاراستنا بەرژەوھەندیئ ئەمریکا ل بەغدا کا چاوا بەری ھنگی دژی پێشوازی نوینەریئ بارزانی ل واشنتون و ھنارتا ھاریکاریئ لەشکەری بوون بۆ کوردان، دقان کاودانێن نازکدا جارەکادی دژایەتیا خو دەردبەن بۆ پیدانا مافێ پەنابەرین بۆ بارزانی و بەھولەک دژی ئاسایکرنا پەیوھەندیئ وولاتی وان دگەل عیراقێ پیناسە دکەن (FRUS, 6 July 1976, Document No: 311).

پشتی بارزانی نەخوش بووی شاھێ ئیرانی فەرمان بەسەرکۆ ساواکێ کر داکو پەیوھەندیئ ب (CIA) بکەن و ریکاریئ رەوانەکرنا وی ژبو چارەسەریئ بۆ ئەمریکا بەپینە ریکخستن. دەرەمبەردا پشتی راوژکار و ریفەبەرین دەزگایێ نافیبری ھەلسەنگاندن بۆ وئ سەرەدانێ کری بۆ لایەتین سەرخودا دیاردکەن کو ئەو خالین تەریئ یین ریکێ دەنە بارزانی بەپینە ئەمریکا ژۆرتن ژوان یین نەری، چونکە ئەگەر ریک لقی سەرەدانێ بەپینەگرتن دئ پینگەھێ بارزانی بلندتەرلێھیت و لەوانەھە ھاریکاریئ مە بۆ کوردان ئاشکرا. رەنگە مەرەم یخ دناف رەخنەگر و روژنامەفانی ئەمریکی بیت، لئوماھیی (CIA) دۆئ باوھەریئ دابوو کو بقی چوون دئ دەرەفەت پەیدا بئیت ئەو راستەوخو لئور ھەلویتئ ئەمریکا لەسەر پرسا کوردی و ریکەفتنا جەزائیرئ دگەل بارزانی پاخن (FRUS, 24 July 1975, Document No: 293).

ھەژێ گوتن یە پشتی بارزانی گەھشتی ئەمریکا داخووزئ دکەت بۆ مەرەما گەھاندنا پەياما مللەتێ کورد دگەل ئیک ژبەرپرسیئ ئەمریکا لەسەر ئاستێ بریارەریئ سیاسی کومر بیت، لئ کەس ئامادەنەبوو گوھداریا وی بکەت و ھەتا ریک ب روژنامەفانان ژێ نەھاتەدان دیداران دگەل ساز بکەن (FRUS, 26 September 1975, Document No: 299). سەرەدانا دووی ژێ یا بارزانی بۆ چارەسەریئ لئ ھەمان شەرت و مەرچین سەرەدانا ئیک بوو. مەھمەد دوسکی سەرکۆ کومەلا کوردی- ئەمریکی (Kurdish-American Society) کو بەرھەفین وئ سەرەدانێ دکرن وەزارەتا دەرەفە یا ئەمریکا ئاگەھدار کر کو بارزانی بەھەفالیئیا سێ کەسان پیتقی یە بەپین ل کلینیکا مایو (Mayo Clinic) چارەسەریئ وەرگریئ، پینخەمەت ھیچ ئاستەنگەک بۆ وئ سەرەدانێ تاییەت پروسا فیزایئ نەھیتە پیتش دوسکی لایەن ئەمریکی ئاگەھدارکر کو نە بارزانی و نەژێ ھەفالیئ وئ ھیچ نیەتەک نیە ل میدیا یا ئەمریکی و مەیدانا سیاسی یا وی وولاتی چالاکیان ئەنجام بەدن، چونکە وان نەفیت ھیچ ئاریشەک بۆ بەرنامێ کومسیونا بلندا پەنابەران لەسەر رەوانەکرنا وان (1400) پەنابەرین کورد ل ئیرانی بۆ وولاتین سین ژوان ژێ ئەمریکا دروست بیت، ھەرەسا وان نەفیت سەرەدانا وان کاریگەریئ ل ژيانا مالباتا بارزانی و ھزاران پەنابەرین دی ل ئیرانی بکەت (FRUS, 27 April 1976, Document No: 308). دیاربوو حکومەتا ئەمریکا یا دوو دل بوو ل دانا فیزیئ بۆ بارزانی، چونکە دھزرا واندا ژلایەک قە ئەگەر فیزیئ بەدەت دئ حکومەتا عیراقێ نیکەران بیت و کاریگەری لەسەر بەرژەوھەندیئ ئەمریکا ھەبیت و ئەگەر نەدەت ژێ مەھمەد دوسکی و کومەکا سیناتور و کونگریسمانان دئ لەسەر ئاستێ میدیا یە رەخنان ل وان گرن و کاریگەریئ لەسەر رایا گشتی کەن (FRUS, 27 April 1976, Document No: 308). ھەرەسا ترسا وان ئەو بوو بارزانی داخووزا مافێ پەنابەرین بۆ خو و مالباتا خو ل ئەمریکا بکەت، ژبەرھندئ ئەوان پینسارکر کو ئەگەر بارزانی داخووزایەکا وەسا کر، ئەم دئ بیژین بلا وەکی پەنابەرین دی یین کورد بریکا کومسیونا پەنابەران ل تەھران وئ داخووزین پینشکیش بکەت (FRUS, 27 April 1976, Document No: 308).

مە رێ لەر تەپەسەزکەنەکا خویناوی خوشکر کو دئەنجامدا ب دەھان ھزار ژوان بوونە قوربانین شەر و کوشتار و زیندانیکرن و نیف ملیون ژێ لەسەر ئاخا چایی یا باب و باپیران ل کوردستان ھاتە دەرەدەکر (مەحو، 2009: 209).

⁹ ھەژێ گوتن یە ل شەرئ 1974 ل چافپیکەفتنەکا دیشدا بارزانی ئامازە کربوو کو ئەگەر ئەمریکا ھاری کوردان نەکەت و چەک پیتقی نەدەت مە حکومەتا عیراق دئ بەسەرکەفیت و ئەژێ دئ نەچارم داخووزا مافێ پەنابەرین ل ئەمریکا بکەم، بەلئ وی دەم ئەو پەيام وەکو گفاشتنەکا سیاسی یا بارزانی بۆ بەدستھە ئینا ھاریکاریئ پتر ژیلايێ بالیوزخانا ئەمریکا ل تەھران لیکدانەفە بۆ ھاتبوکر (FRUS, 6 July 1976, Document No: 311).

دوماهی و ههزارهتا دهرفه رازیوونا خۆ لسه دانا فیزیای بۆ بارزانی و ههفالین وی دهبریی. بهلج بهرنامه سهرهدانا وان دویف دلج حکومهتا ئەمریکا برێقه نهچوو تاییهت پستی بارزانی ب رهنگهک فرمی ل 29 حزهیرانی داخوازا دیدارهک ل بهرپرسی و ههزارهتا دهرفه کری و ترسا وان ئەووبو بارزانی داخوازا مانهقی ل ئەمریکا بکهت و کو ئەف چهنده ب دیتنا لایهن ئەمریکی دئ ئاریشین مهزن درێکا خورتکرنا پهیهوهندین وولاتی وان دگهل عیراقی دروست کهت و ههتا لایهن ئیرانی ژێ دئ نیگهران کهت. ژبهرهندی کيسنجهر دنامهکی دا بوچوونا ههرسی بالیوزخانین وولاتی خو ل لهندن و تههران و بهغدا لسهر قئ پیشهاتی وهردگری. بوچووین زۆربهی وان وهکی ئیک بوون، لئ بهش پاراستنا بهرژوهندی ئەمریکا ل بهغدا دیاردکهت کو ئەگه کومبوون لسهر ئاستی رێقه بهرهکی ل وهزارهتا دهرفه بیت رهنگه ههچ کیشهکی دروست نهکهت، بهلج مانهقا بارزانی ل ئەمریکا دئ حکومهتا عیراقی زۆر توره و نیگهران کهت، چونکه ئەو دنیاتدا دژی وهرگرتنا پهنا بهرین کورد بوو ژلای حکومهتا ئەمریکا (FRUS, 30 June 1976, Document No: 310). دیاربوو ئیک ژهوکارین نیگه رانیین فان ههردوو وولاتان ئەووبو کو ههبوونا بارزانی ل ئەمریکا و ئەو پهیهوهندین وی دگهل سیناتور و رۆژنامه فان و ریکخراوین بیانی ههی دئ کارقه دانهکی دهته رهقهندا کوردی ل دهرفه تاییهت ئەنجامدان چالاکیین سیاسی دژی رژیما بهعس، لسهر قئ ئیک نفیسکاری ئەمریکی (دهیقد کورن) دنفیسیت "پستی ساواک و (CIA) نهشیاین بارزانی بنهچاری فهگه رینهف ئیران، حکومهتا ئەمریکا خهرجین مانهقه و چاره سه رکرنا وی برین" (1994، وهله دهگی، 2021: 896). ئەف سه رهدهریا حکومهتا ئەمریکا دگهل سه رکردی ملله تهکی مهزلۆم کری رهنگه ههتا دان وئ دنامهکا مهسعود بارزانی دا بۆ ههقالهکی بارزانی بنافی (عهزیز قازی سورچی) کو وی دهمی ل وی وهلاتی ببو پهنا بهر ب روونی دیاردیت، دبیژیت "برام بۆ ئاگاداریت ئیستا من لهگه ل بام هاتووم بۆ ئەمریکا بۆ چاره سه ری و ئەلحهمدولایا ههچی وانیه، بهلام له ژێر چه ند شرویتی هاتووینه ئیره و تهقریبهن وهک ئیقامه ی جه بریه و ئازادیمان نیه له بهر عیلاج نه بوایه بهو شکله قهت نه دههاتین، داوامان کردوو رهگه مان پ بدهن سه رتان لئ بدهین، بهلام نازانم موافقهت دهکن یان نا، ئەگه رهگه یان نه داین تکایه ببورن و بزانی چاره مان نه بووه" (سورچی، 2023: 467).

سهبارت پرسا وهرگرتنا پهنا بهرین کورد ل ئەمریکا، بالیوزخان ئەمریکا ل تههران مفا وهرگرتن ژدیدارا دوو پهنا بهرین کوردین خویندهوار دیاره ئەوژی یین چوو په بالیوزخانا نافبری بۆ هه مان مه بهست لئ نافق وان نه ئینایه، دیاردکهن کو زۆربهی ئەو که سین دخوان وهکو پهنا بهر ل ئەمریکا بهینه وهرگرتن گهنج و خودان باوه رنامه نه وهکو (دکتور و ئەندازیار) ئەفه ژێ پیخه مهت پاراستنا ژیا نا خو و بدهسقه ئینا کارهکی، لئ ژبه رکو باراپر پهنا بهرین کورد ژ بهگه وهندی جوتیار و شقان، لهوما ئەوان نه قیت ل وولاتین رۆژئاقایی بژین، رهنگه بخوازن ل ئیران بمینه فه (FRUS, 6 July 1976, Document No: 311). ههروهسا پارتی ژێ پ خوش بوو زۆربهی ئەو خه لکی دچیه دهرفه ی ئیرانی که سین ته کادیمی و خوینده وارین، ژبه رهندي باوه رناما تاماده یی دانابوو وهکو کیمترین پیقهر بۆ هه ر که سی داخوازا چوونا وهلاتین رۆژئاقا تاییهت ئەمریکا بکهت (IRN. KURDS, 19 January 1976, Document No: 267).

ههژی گوتی یه حکومهتا ئەمریکا ژێ ئیک ژوان (10) وهلاتین رۆژئاقایی بوو یین سه دره دین ئاغاخان (Sadrudin Aga Khan)¹² سه روکی کومسیونا پهنا بهران ل 22 ته باخا 1975 نامه کی پیخه مهت هنده ک ژ پهنا بهرین کورد ل ئیران وه برگرن، بۆ رهوانه دکهت، دبه شهکی قئ نام دا هاتوو "جهی شانازی یه ئەز بارودۆخ هژماره کا کوردی عیراقی ئەوین لهر رهوشا ده قهرئ هاتینه ئیران بۆ هه وه رهوانه بکه م، ئەف که سین هه نئ نه شین بزفونه وولاتی خو و نه قیت ژێ ب ئیکجاری ل ئیران ئانجی بن، هژمارا وان (880) دوسیه نه و سه رجه م وان هه میان دینه (1400) که س، و زۆربهی وان زه لامین گهنج یین سه لته دگهل هژماره کا کیم یین خیزاندار، ئەف که سه زۆربهی وان مروقی خوینده وار و خودان باوه رنامین دانپیدان کرینه دبوارئ چاندن، ئەندازیاری،

¹⁰ دهسپکی (CIA) مه زاختیین کلینیک و هه ب و ده رمان و کرێا ئەوئ شوقا بارزانی ل هویتل شورهام تیدا دژیا خه رج دکر، لئ پستی هه لویستج بارزانی محمه د دوسکی خانیه ک ل جورج تاون بۆ بکری گرت و پستی سه لته چونه خانیه کی دی ل (مه کلین) هه ر لویری دمیبت و چاره سه ری وه رگری هه تا دچیه به ردلوقایا خۆدئ. ئەف بابه ته دیفید کورن ل گوفا را (رۆژه لاتا نافه راست یا وهزی) (The Middle East Quarterly) ل حزهیرا 1994 به لافکر، و به شهکی وئ به رام وه له ده گی ب کوردی به لافکر (2021: 896).

¹¹ دراستید زیده تر ژ بیست سالان بوورین مهسعود بارزانی هیشتا ئەو سه ربۆرا تالا سالتن ئاواره ی ل ئەمریکا وی و بابن خو دیتین ژبه نه کر بوون، ژبه رهندي دبوونه کی دا ل 1997 دبیژیت "مه سه ربۆره کا تال بدهستی حکومهتا ویلایه تین ئیکگری یین ئەمریکا دیت، سالا 1975 هه قه یمانی لسهر که دا ئیش و ئازارین ملله ت م بۆ بهرژوهندی خو گوهرین". بنیره: (مهحو، 2009: 28).

¹² سه دره دین ئاغاخان (1933-2003)، کورئ سولتان محمه د شاه ئیمام حه قتی یح شیعین ئیسماعیلی یین پاکستانی و سه روکی کومه لا گه لان دنایه را (1937-1938) بوو دایکا وی فه رهنسی بوو، سه دره دین ل پاریس هاتیه سه ر دونیای و خواندنا خو ل سویسرا و ئەمریکا بدوماهی ئینایه، ل 1966 هه تا 1977 ژلای (UN) وهکو سه روکی (UNHCR) دهیته دهست نیشانکر (www.unhcr.org, access, 28 January 2023).

ئهلیکترونی، نوژداری و زانستین کومه لایه تی. ئەوان دقیت شیائین خویین زانستی یین کو ههتا نوکه بدهستفه ئینای یان ژێ کو ل پاشه روژێ بریک خاوندن به رهف پیشقه دهن برهنگه کێ ههژێ بکارینن داکو ژیانهکا شایسته بوو خو و کەس و کارین خو دابین بکهن و خزمهتا وان وهلاتان ژێ بکهن یین ئەوان وهردگرن" (IRN.KURDS , 22 August 1975, Document No: 168). ههژێ گووتن یه ناما ئاغا خان وهلامدانهقا نامهکا مهلا مستهفا بارزانی بوو کو ل 17 ی تهباخا ههمان سال بوو مه رهما پشتهفانیکرنا داخوازین پهنا بهرین کورد ل ئیرانی ههنا رتوو، دناما وی دا هاتوو "بهری چهند مه ههکان مه په یوهندی یا ب چهند حکومه تانقه کری پیخه مهت هژمارهکا قوتابی و ده رجووی و که سین پروفیشنال یین مه وهکو پهنا بهر ل هندهک وولاتین دی بهینه وه رگرتن، داکو بشین بوو کارهکی پهیدا بکهن یان بهردهوامین بدهنه خاوندنا خو و پاشه روژهکی بوو دابمه زرینن" ههروهسا دیتیت "ئه مه ههست دکهین کو (UNHCR) باشترین ئامرازه هاریکاریا خه لکی مه بکهت و ل شوینا وان په یوهندی ب حکومهتا نه مسا و حکومه تین دی یین روژنایه قه بکهت بوو ده سپیکرنا پروسا پیشکیشکرنا ماف پهنا بهری ل وان وولاتان" (IRN.KURDS, 17 August 1975, Document No: 158a).

ژلاین خو قه حکومهتا ئەمریکا به رسقه کا ئیرینی بوو ق داخواز هه بوو و بالیوزخانا وئ زورترین ناف ژنوبه رین پارتی و کومسیونا پهنا بهران وه رگرتن کو هژمارا وان (700) کهس بوون زیده باری (60) نافین دی یین وی خه لکی تاک تاک و جودا پیشکیش کری (IRN. KURDS, 17 September 1975, Document No: 190e). بهل چوونا پهنا بهران بوو ئەمریکا پروسه کا ئالوز و دو م درژی بوو و زور ئاسته نگین ته کنیکی ل پیشیا پهنا بهران هه بوون، ئاریشا سه رهکی ئه بوو ئه که سین پیشکیشی ماف پهنا بهری ل ئەمریکا کرنا نافین وان ل بالیوزخانا وئ ل ته هرا دهاته نفین، بهل دقیت بوو چا قپیکه فتن چووبانه ئیک ژ سه تهرین ئەمریکی یین وه رگرتنا کوچه ران ل ئه روپا (Immigration and Naturalization Service Offices) ¹³ ته قی ژێ وه خته کی درژی فه دکیشا و شوله کا مه زن ژێ دقا، چونکه ئیکه م جار پیویست بوو ته ف کهسه ل سه رانه ر ئیرانی هاتبانه کومکر و فه گو هاستن بوو ته هرا، ههروهسا ئه فان کهسان هه میان وهکو ئیک ژ مه رچین پیشکیشکرنا پیشکینین نوژداری دفیان کو ئه فان هه می پینگافان ژبلی وه خته کی زور تیچوونه کا زور ژێ ل دچوو کو نه دشیائین پهنا بهران و نه ژێ دشیائین پارتی و (UNHCR) دابوو (IRN. KURDS, 21 October 1975, Document No: 211a4).

ژبوو چاره سه رکنا قی کیشی کومسیونا پهنا بهران چ ل ژنیفی یان ژێ هه ردوو نوینه راتیین وئ ل ته هرا و نیویورک هه ولدان دگه ل لایه ن ئەمریکی چاره سه ریه کی ببین، دنامه کی دا بوو سه روکاتیا کومسیون ل 18 ی ئه یلوی ئوفیسا وئ ل نیویورکی پستی دگه ل ویلسن کارلین به رپرسه کی ئوفیسا کوچ و کوچه رین (Refugees and Migration Office) یا حکومهتا ئەمریکا کوم بووی دیاردکهت کو مه هه ولدان کرینه حکومهتا ئەمریکا رازی بکهین کارمه ندین خزمه تگوزاریین وه رگرتنا پهنا بهران (Immigration and Naturalization Service Offices) بهینه ته هرا داکو پروسا وه رگرتنا پهنا بهرین کورد هه ر ل ئیرانی بریقه بچیت، بهل ژبه ر هندهک مادین یاسایا پهنا بهری زورا بزه حمه ته حکومهتا ئەمریکا لسه ر وئ پیشیاری رازی بیت، چونکه لدویف قی یاسای ئیران نا هیته هه ژمارتن وه لاتر وه رگر، لهوا ئوفیسا (INS) ب توندی دژی وئ پینگافی یه، بهل ته ف ئاسته نگه دی رابن ته گه ر وه زیری ده رفه و داواکری گشتی یین ئەمریکا داخوازه کی پیشکیش بکهن بوو گورینا ئەوان برکه و مادین ریگر ژوئ یاسای، ل دقیت ره زامه ندیا کونگریسی ژێ لسه ربیت. بهل ژبه رکو ئوفیسا کوچ و کوچه رین یا ئەمریکا (R. M. O) بدویر دزانی کونگریس رازی بیت، لهوا لجه هه ندی ئاماده یا خو ده ربیره بوو چاره سه رکنا پرسا فه گو استنا پهنا بهران بوو سه تهرین وه رگرتن ل ئه روپا دریکا (UNHCR) و ریکخراوین دی یین سپونسه ر هاریکاریه کا کیم پیشکیشی وان بکهت (IRN. KURDS, 18 September 1975, Document No: 191c).

ژبه ر فان ئاسته نگان هژماره کا ریکخراو که سایه تین ئەمریکی هه لوپست وه رگرتن هه ول دان که نالین جودا بوو وئ پرس قه بینن داکو هندهک ژوئ بارگرانی لسه ر پهنا بهران کیم بکهن، ژوان ریکخراوان ژێ کومه لا نافده وه له تی یا مافین مروفی (The International League for the Rights of Man) سه روکی وئ جیروم شیستاک (Jearom Shestack) دنامه کی دا ل ریکه فتی 18 ی خزیران 1975 بوو هینری کیسنجه ر وه زیری ده رفه ی ئەمریکا دیاردکهت کو هژماره کا مه زن ژ پهنا بهران تابهت ته قین ده ست دشوره شی دا هه ی نه وین بزقرنه ف عیراق و ئه بزه حمه ت دبینن کو بشین ل ئیرانی ژێ بمین، لهوما داخوازی ژ وه زارهتا ده رفه یا ئەمریکا دکهت ئاسانکاریان بکهت ل وه رگرتنا هندهک ژوان پهنا بهران. ده رامبه ردا ریه به ر ئه نفیسنه گه ها کاروبارین کوچ و کوچه ران ل وه زارهتا

¹³ وی ده می چوار سه تهرین وه رگرتن ل ئه روپا هه بوون ئه وژی ل (نه مسا، ئه لمانیا، یونان و ئیتالیا)، بهل هچ سه تهره ک ل روژه لاتا نافه راست نه بوو و بتن بالیوزخانه هه بوون و بریکا بالیوزخانان خه لک بوو چا قپیکه فتن ره وانیه وان سه تهره دکرن. بهری خو بده: (IRN. KURDS, 17 September 1975, Document No: 190e).

دهرفه پيش کيسنجهریقه بهرسفا وی دوت و دیاردکته کو ژلاي مروفی فه ئه م ژى دینگه رانیڤ داینه بۆ ئه فا بسهرى وان په نابهران دهیت، به لڤ یاسایا ئه مریکا یا تایهت ب کوچه ریه ی ریکى نادهت ئه و کورد ل ئیران پيشکیش بکن، ژبه رهندي مه داخواز یا ژ (UNHCR) کرى ریکه کى بۆ وان بینیت داکو بشین ل سه تهرین وه رگرتن ل ئه وروپا پيشکیش بکن (IRN. KURDS, 19 August 1975, Document No: 192).

ههروهسا ژلاي خوفه ژى نوینه ئى کومسیونا په نابهران ل ئیران لیسلی گوڊیر دراپورته کى دا پروسا وه رگرتن و فان ئاسته نگان و به ره ما فه دیتنا چاره سه ریه کا گونجایی بۆ شپوازی چوون و خه رجیڤن وان بۆ ئه وروپا بۆ سه روکى کومسیونا نافبرى ده نیریت، گوڊیر دیاردکته کو ئه فان که سان پاسپورت نیه له وا دڤیت حکومه تا ئیران رازی بکه یڤ گه شتنامان (Travel Documents) بۆ هه میا دروست بکهت و دگه ل کومپانیا فروکه فانی یا ئیرانی پاخیت داکو ئه و کورسین مینه به تال بده ته په نابهران یانیش داشکاندن هه تا 40% بۆ هه میان بکهت، ههروه کو بۆ کاربه ده ستین حکومه تی ژى دکهت. ههروه سا دیاردکته کو دڤیت ئه و وه لاتین ئه م په نابهران بۆ چاڤیکه فتنی دبه نی رازی بن و جهین فه حه واندن و کاروبارین ئه منی بۆ دابین بکن، ئه وان حکومه تاژى گه رهنیا زفرینا ئه و که سین ل چاڤیکه فتنی دهرنه چن بۆ ئیران دڤیت، لڤ وئ ئیکى ژى فه ناشیریت کو ژبه ر هزاران په نابهرین لبنانی و سه دان که سین روسی نوکه لوده کى مه زن و سراه کا دوور ل وان سه تهره هه یه (IRN. KURDS, 21 October 1975, Document No: 211a4). نافبرى لسه ر فڤ کیش پڤه دچیت و هه ولدهت هنده ک چاره سه ریا ژى بینیت، بۆ وئنه پيشیار دکهت دگه ل حکومه تا ئه مریکا برژدی هه ول به یته دان داکو ئه ف پروسه وه کی هه می وه لاتین دی ل ته هه ران به یته ئه نجامدان و ئه گه ر ژبه ر یاساین گریڤایی وی وه لاتی سه رنه گرت، بۆ کیمکرنا ده می، نیفه کا پروس ل ته هه ران به یته ئه نجامدان وه کی تژیکرنا فورما (I.590) یا تایهت پيشکیشکرنى فه و ئه نجامدان پشکینان ل نه خوشخانا پارس کو خه رجیڤن وان بۆ مه زنا (15) دولار و زاروکان ژى (11) دولارن و سه رجه م وان دبه (10000) دولار و ژبو دابینکرنا فڤ پارهی یان به شه ک ژف پارهی دڤ داخوازی ژهنده ک ریکراوین مافى مروفی که یڤ (IRN. KURDS, 21 October 1975, Document No: 211a4). به لڤ لدوماهیڤ کومه لا شیر و خورشید¹⁴ یا ئیرانی ئه رکن خه رجیڤن وان پشکینا ب دستویڤ خوفه دگریت. (IRN. KURDS, 21 October 1975, Document No: 211a4).

هه ژى گوتن یه دوی ده میدا هه رکه س پيشکیشی مافى په نابهرین ل ئه مریکا کرپا حکومه تا ئه مریکا دگه ل پيشکیشکرنا فورم و هه تا گه یشتنا وان بۆ فروکخاتین ئه مریکا داخوازا سپونسه ره کى ژى دکر، ژبه رهندي گوڊیر بۆ چاره کرنا وئ کیش ژى پيشیار دکهت کومه لا دوستایه تی یا ئه مریکی- کوردی (The Kurdish-American Society) یان ژى ریکراوا خیرخوازی یا خاچا جیهانی (W.C.C) و یان ئوفیسا کوچ و کوچه ران یا ئه مریکی (ORM) وی روله ی بینن (IRN. KURDS, 21 October 1975, Document No: 211a4). به لڤ ریکراوا خزمه تگوزاریڤن که نیس یا جیهانی (World Church Service) کو باره گایڤ وی ل نیویورکی بوو دنامه کى دا بو (UNHCR) داخوازی دکهت ئه و به رنامه س سه روک وئ ریکراوئ راگه هاندی نه بتن بۆ په نابهرین کورد بیت، به لکو ئه گه ر هنده ک که م نه ته وه و گروپین ئایینی ژى ل وئ ده فیر ده هه مان ره وش دا بن، ئه وژى به یته به رچاڤ وه رگرتن (IRN. KURDS, 10 September 1975, Documents No: 182; 17 September 1975 Document No: 190a). دیاره مه به ستا وئ کریستیانین کوردستان و عیراق بوون، ژبه رهندي په یفداری (UNHCR) رادگه هیڤیت کو ئه م دڤ په یوه ندیڤ ب نوینه رابه تیڤن خو ل ته هه ران و به یروتن فه که یڤ و ئه گه ر حاله تیڤن وه سا هه بن ئه و دڤ مه ناگه هه دار که ن (IRN. KURDS, 12 September 1975, Document No: 185).

پاشی گوڊیر دراپورتن خودا دیاردکته "کو لدور (2000) هزار کریستیان یڤن دگه ل کوردا ره فڤی، به لڤ زوره ی وان نافین خو یڤن نفیسی کو بزفرنه ف عیراق و بتن س خیزان ئه وژى خیزانا (چکو، ئیشوو، توما) کو هژمارا وان بیست که سن یڤ پيشکیشی مافى په نابهرین ل ئه مریکا کرى" (IRN. KURDS, 3 February 1976, Document No: 280). لڤ ژبه رکو پروسا وه رگرتن ل وی وه لاتی پیتفی ب ئیشورانس بوو، ژبه رهندي گوڊیر بۆ وئ مه ره م په یوه ندی به نده ک ریکراوین به لاکه رین ئایین کریستیان دکهت داکو وی ئه رکی بستویڤ خوفه بگرن، پاشی ریکراوا (W.C.S) سپونسه ریا وان دکهت (IRN. KURDS, 3 February 1976, Document No: 280).

¹⁴ ئه ف کومه له ل ساللا 1922 ژلاي حکومه تا ئیران هاته دامه زانندن و ل ساللا 1923 چوویه دناف بزافا خاچا سور و هه یفا سور یا نافده وله تی ل ژنیف، دروشم وئ (شیر و رۆژ) بۆ دیروکا که فنارا ئیران دزفرته فه، پشتی شوره سا ئیسلام ئه ف کومه له ل ساللا 1980 هاته هه لوه شانندن و لجه (هه یفا سور یا ئیران) هاته راگه هاندن (www.bionity.com, access, 14 August, 2023).

لدوماهی پستی کونگریس ل 19 کانونا دووی 1976 رهزامهندی لسه دای حکومتا ئەمریکا ئەرکی سپونسه‌ریا هه‌می په‌نابه‌رێن دچنه‌ وی وەلاتی داف پینچ ریکخراوان، ئەوژی کومیتا هه‌وار چوونا نافده‌وله‌تی (The International Rescue Committee) و ریکخراوا خزمه‌تگوزاریین که‌نیسی یا جیهانی (W. C. S) و کۆربه‌ندئ کاسولیکین ئەمریکا (The US Catholic Conference) و فیدراسیونا لوسه‌رێن جیهانی (Lutheran World Federation) ده‌زگاین تولوستوی و (Tolstoy Foundation) و کومسیونا په‌نابه‌رێن کاسولیک یا جیهانی (International Catholic Migration Commission) (IRN. KURDS, 8 January 1976, Document No: 453c; 11 June 1976, Document No: 261).

ئەفی کیشی به‌رده‌وامی دا گفتوگو و جموجولین به‌رپرستین کومسیونا په‌نابه‌ران دگه‌ل هنده‌ک ژفه‌رمانه‌رێن حکومتا ئەمریکا ل هه‌ردوو ئاستین دبلوماسی و کارگیری، بۆ وینه کومبوونه‌کا به‌رفره‌ ل کانونا دووی 1976 ل فرانکفورت دناقبه‌را به‌رپرستین سه‌ته‌رێن وه‌رگرتا په‌نابه‌ران ل ئەوروپا و به‌رپرستین کومسیونا په‌نابه‌ران کو گودبیر ژێ تیدا تاماده‌بوو هاته‌ ئەنجامدان، زوربه‌ی ئەو کیشین ته‌کنیکی هاته‌به‌ه‌سکر و دوماهی ریکه‌فتن کو نیفه‌کا پرۆس ل ته‌هران برێقه‌بجیت و نیفا دی ل ئەلمانیا و که‌سه‌کن کوردی زمانان ژێ په‌یدا بکه‌ن وه‌رگیران بکه‌ت بۆ وان که‌سین ئنگلیزی نزانن، به‌ل دفتیت ئەو که‌سه نه‌ دناق په‌نابه‌ران دا بیت و نه‌ژی پیشکیشی ماف په‌نابه‌رێن کریت بۆ ئەمریکا (IRN. KURDS, 19 January 1976, Document No: 267). هه‌ر دووی کومبوون دا بریار هاته‌دان هه‌می په‌نابه‌رێن پیشکیشی ئەمریکا کری لسه‌ر سێ گروپین (200) که‌سی دابه‌ش بکه‌ن و روژانه‌ چاپیکه‌فتن دگه‌ل (40) که‌سان بکه‌ن و دماوی (5-6) هه‌فتیان دا هه‌می گروپ ئەمریکا به‌نه‌ ئەلمانیا و ئیکه‌م کوم ژێ ل ئادارا 1976 به‌ره‌ف ئەمریکا رێ پینچ (IRN. KURDS, 19 January 1976, Document No: 267).

به‌ل حکومتا ئەمریکا بالیوزخانا خو ل ته‌هران ئاگه‌هدارکر کو ناییت هیچ سوزه‌کی بده‌نه (UNHCR) سه‌باره‌ت هه‌زارا وان (750) که‌سین پیشکیشی ئەمریکا کری و بتن (300) فورمین پیشکیشکرین بۆ کوما ئیکه‌ هه‌نارته‌ بالیوزخانا خو، ژبه‌رفی هه‌لوستی نوینه‌رئ کومسیونا په‌نابه‌ران پیشیارکر کو ئەگه‌ر ئەلمانیا و دانیمارک و سوید و به‌لجیکا ژێ هه‌ر ئیک لدری (50-100) که‌سان وه‌رگیریت ئەف کیشه‌ دئ بسانه‌هی چاره‌سه‌ریت (IRN. KURDS, 1 December 1975, Document No: 245). دوماهی حکومتا ئەمریکا رازی بوو لده‌ورو به‌رئ (700) که‌سان وه‌رگیریت و ل 25 نیسانا 1976 (20) که‌س وه‌کو ئیکه‌م کوما په‌نابه‌رێن کورد ب فروکه‌کا کومپانیا (Iran Air) ب داشکاندا (50%) و ئەو پارێ مایی کو (150000) دولا بون کومسیونا په‌نابه‌ران ژسندوقا تایه‌ت بشی به‌رنامه‌ی فیه‌ (RF/SA/GFR.1/76) خه‌رجکر، کو ژلاین یخراوا کومیتیا کۆچا ئەوروپی (Intergovernmental Committee for European Migration) هاتبوو دایینکر (IRN. KURDS, 26 April 1976, Document No: 376). پاشی به‌ره‌ف باژیری فرانکفورت یه‌ ئەلمانی چوون، و ژبلی کارمه‌ندین کومسیون ژلاین چهند که‌سه‌کین کورد وه‌کی (سیامه‌ند به‌نا و تارق ئاکره‌یی و خیزانا وی) فیه‌ هاتبوونه‌ پیشوازی کرن و ژلاین زمانی فیه‌ هاریکاریا وان دکر. (سورچی، 2021: 461). پستی ته‌مامکرنا دوسیه‌یین وان ل سه‌ته‌رئ قیزا ئەمریکی ل وی باژیری، ل 30 نیسان (18) ژوان ب فروکه‌کا کومپانیا (Pan American) هاته‌ ره‌وانه‌کرن بۆ ئەمریکا، ل دناق واندا ئافه‌ته‌کا دوو گیان هه‌بوو، ژبه‌رهنده‌ ئه‌و و هه‌فژین وئ ل نه‌خوشخانه‌کا وی باژیری هیلانه‌فه‌ و خه‌رجین وئ ژێ کومسیونا په‌نابه‌ران دان. گروپ دووی (38) که‌س و یه‌ سین (50) که‌س بوون ل 4 و 9 گولان به‌مان رێ هاته‌ ره‌وانه‌کرن بۆ ئەمریکا (IRN. KURDS, 3 May 1976, Document No: 391). و هوسا هه‌تا هه‌یفا حوزه‌یرانا 1976 کومسیونا په‌نابه‌ران (110) سه‌رخیزان کو هه‌زارا ئەندامین وان دناقبه‌را (150-200) که‌سان بوون دگه‌ل خیزانین چکوی و توما و ئیشو یین ئاشوری ئەوژی (20) که‌س بوون ره‌وانه‌ی ئەمریکا کرن (IRN. KURDS, 6 April 1976, Document No: 343; 26 April 1976, Document No: 378).

فه‌ره‌ ئامازئ یه‌ بکه‌ین کو هه‌ر په‌نابه‌ره‌کن ل فرانکفورت به‌ره‌ف ئەمریکا بریکه‌فتی حکومتا وی وولاتی بریکا ریکخراوان نامه‌کا به‌رچاف روئین لسه‌ر ژيانا وی یا داها‌تی دابوو، ب کورتی په‌یاما ئەمریکا بۆ وان ئەو بوو کو "هنگ وه‌کو په‌نابه‌ر ب سپونسه‌ریا هنده‌ک ریکخراوان یین هاتینه‌ وه‌رگرتن، ئەگه‌ر لده‌م چاف پیکه‌فتن ته‌ بالیوزخانا ئەمریکا لسه‌ر هه‌بوونا خزمه‌کن یان هه‌قاله‌کن ل ئەمریکا ئاگه‌هدارکریت ئەو دئ وی که‌سی بوونه‌ تاماده‌که‌ن داکو ل ده‌م ئاکنجیکرنا ته‌ یا به‌روه‌خت یان هه‌تا کاره‌ک بۆ ته‌ دینن هاریکاریا ته‌ دگه‌ل وان ریکخراوان بکه‌ت، و ئەگه‌ر ته‌ چ خزم وه‌کس و کار نه‌بن ئەو ریکخراوا سپونسه‌ریا ته‌کری دئ بۆ ته‌ که‌سه‌کن دایینکه‌ن بشی ئەره‌کی راییت". خالا بالکیش تیدا هاتبوو دیارکر کو "ئو کارئ بۆته‌ دینن مه‌رج نییه‌ توین یه‌ رازی بی و دگه‌ل سه‌ربورا ته‌یا به‌ری نوکه‌ بگه‌هنه‌ ئیک، به‌ل دئ هیز دته‌ کو ده‌ست ب ژيانه‌کا نوی ل ئەمریکا بکه‌ی" (IRN. KURDS, 29 April 1976, Document No: 389). پستی ئەف فوناغه‌ به‌سه‌رکه‌فتیانه‌ به‌نجام گه‌یشتی و هه‌زاره‌کا په‌نابه‌ران ل وی وولاتی ئاکنجی بووی، مه‌لا مسته‌فا بارزانی کو ئەوژی ئەو ده‌مه‌ک بوو ژبه‌ر وه‌رگرتا چاره‌سه‌ریا نه‌خوشیا خو ل ئەمریکا دژیا به‌له‌کفه‌تا دووباره‌

ههلبژاردنا وی وهکو سهروکی ئەمریکا ل 9 شباتا 1977 نامەکا درێژ بۆ سهروک جیمی کارتر دهنیتریت و ب داخوایهکی ناما خو بدۆماهی دئییت، و دەمی دئییتی "هیڤیدارم هژمارهکا زۆرت ژ پهنا بهرین کورد ل ئیرانی وهبرگرن و کوژمهکی پاره ی بۆ ئی مه رهمن تهرخان بکه ن" (وه لهد به گی، 2021: 847). ل دو مایه ی ئەم دشین بیژین پروسا وهگرته پهنا بهران ل ئەمریکا یا دو م درێژ و ئالوز بوو و بزهحه تیی زۆردا ده رابزوو، ل دراستیدا حکومه تا ئی وهلاتی مه زترین هژمارا پهنا بهرین کورد ل چاف وولاتین دی وهگرته برهنگه کی کو برێژا (40-50%) ژ ئەو پهنا بهرین ژ ئیرانی چووینه وهلاتین سیی ل ئەمریکا ئانجی بوون.

5: هه لویستێ حکومه تا ئەمریکا به رامبه ر فه گه راندنا پهنا بهرین کورد بۆ عیراق.

سه باره ت هه لویستێ حکومه تا ئەمریکا ژ پرسا فه گه راندنا پهنا بهرین کورد ل ئیرانی بۆ عیراق، حکومه تا وی وولاتی برێکا بالیوزخاتین خو ل هه ردوو وولاتان به رده وام پیزانین لسه ر ره وشا پهنا بهران بگشتی و ئی رویدانی ژی دگه هشتی، ل ئی ژ به ر پاراستنا به رژه وهندیی خو نه دقیا راسته وخو مایتیکرنی دق با به تی دا بکه ت، هه ر چه ند یا بگومان بوو کو ئەو پروسه یا خوبه خشانه بیت، چونکه به ری هنگی ژلاین بالیوزخانا خو فه ل ته هه ران لسه ر جو ره کی ریکه فتنی دنا فه را عیراق و ئیرانی هاتبوو ئاگه هدارکر (FRUS, 6 October 1975, Document No: 300)، و یا پشته فان بوو کو کاره ک بۆ راگرتنا وئ ریکه فتنی به یته کرن، به ل نه برێکا وئ. بۆ وینه دیدا ره کی دا دگه ل لیسلی گو دییر نوینه ری ریکه خراوا (UNHCR) ل ئیرانی ئەندامه کی نوینه راتیا ئەمریکا ل باره گای سه ره کی ی وئ ریکه خراوی ل جنیف بنا ق ستن (Mr. Stien) ئاماژه ب چه ندین خالین گرنگ دکه ت، نافبری دئییتی "مه پیزانین نه یی هین کو عیراق و ئیران یین ریکه فتن لسه ر زفراندنا ده ردوری پینجی هه زار پهنا بهران، و سه رچاوین مه [رهنگه بالیوزخانا ئەمریکا ل ته هه ران بیت] گومانا لسه ر سروشتی خوبه خشانه ی زفرینا ئی خه لکی هه ی، به ل ئی ژ به رکو ئەف با به ته زوری ئالوزه ئەوان ئیه ت نه مایتیکرنی ئیدا بکه ن، له و ما ئەو باش دبینن کو کومسیونا بلندا پهنا بهران ئه رکن پاراستنا وان ببینیت" (IRN. KURDS, 2 October 1975, Document No: 194).

رهنگه حکومه ت و دپلوماتکارین ئەمریکا پیزانین پشت راستکری لسه ر ره وشا پهنا بهران ل ئیرانی هه بوون، به ل نه دقیا مایتیکرنی دبا به ته کی دا بکه ت کو بۆ وئ "نه ی گرنگ و ستراتیجی" بیت، بۆ وینه پشتی هنگی ب چه ند روژه کان برهنگه کی فه رمی دونیلی (Mr. Donnelly) به رپرسی په یوهندیان ل نوینه راتیا ئەمریکا ل کومسیون برێکا تله فونی په یوهندیی ب سکرنا ریه تا کومسیون دکه ت و دئییتی ژلاین حکومه تا من فه ئەزی هاتیمه راسپاردن چه ند ئینینا بگه هینمه هنگو. گرنگترین خالین وی ئاماژه پیکری ئەفه بوون: ئیک، هه ردوو حکومه تین عیراقی و ئیرانی خاله کا لسه ر ریکه فتنه خو زیده کری بۆ زفراندنا (40000-50000) کوردین عیراق. دوو، ئه ری (UNHCR) یا ئاگه هداره یان هیچ پیزانینه ک لسه ر ئی با به تی هه یه. سن، هه لویستێ فه رمی ی ئەمریکا بگه هینه (UNHCR) کو زفراندنا فان کوردان یا ئاره زومه ندانه نه ی و پیتقی یه کومسیون ده سته لاتدارین فان هه ردوو حکومه تان رازی بکه ت ئەف بریارین جی به جی نه که ن (IRN. KURDS, 17 September 1975, Document No: 190e). دراستیدا ئەمریکا لسه ر ئاستی ریکه خراوین مافی مرۆقی و کومسیونا پهنا بهران نیگه رانیا خو ده ردبری لسه ر فه گه راندنا پهنا بهرین کورد ژ ئیرانی بۆ عیراق یین خواستا وان، به ل لسه ر ئه ردی واقع هیچ هه وله ک نه دا بۆ راگرتنا وئ پروس، چونکه کاره کی وه سا دژی به رژه وهندیی وئ یین سیاسی و ئابوری بوو ل لئان هه ردوو وهلاتان، بتایه تی کو ژمیژ نه بوو به و لا ئەمریکا ئەف هه ردوو وه لاته لیک نیکبوویه فه و ریکه فتنه جه زائیری ئیما کری.

6: ئەنجام

حکومه تا ئەمریکا "سیاسه تا دوقی" به رامبه ر کوردان دسالتین 1972-1975 بکار دینا، ژلایه کی فه (CIA) ب رازی بوونا سه روک نیکسون چه ک و ته قه مه نی برێکا ئیرانی دهنارته ده قه رین شو ره ش، ژلاین دو یقه وه زاره تا ده رفه مژلی فه کرنا که نالین په یوندی و هنارته شان دین دپلوماسی بوو بۆ به غدا. ئەف سیاسه ته زی فه رێژا چه ند هوکاره کان بوو، ژوان ژ توندبوونا شه ری سار دنا فه را هه ردوو جه مسه رین روژه لات وروژ ئا فا، هه ره سا شه ری عه ره ب و ئسرائیلی ی 1973 گه رم ببوو، له و ما ئەمریکا و ئیرانی هه ولدان دکرن برێکا کوردان حکومه تا عیراق لاواز بکه ن، به ل نه هه رفین. به ل دهم بۆ وان دیار بووی عیراق به مامی دئ که قیته بن هه ژموونا ئیکه تیا سو قیه تی که نالین په یوهندیی دگه ل فه کرن بۆ کیمکرنا ناکوکیان هه تا ئاستی ریکه فتنی و قوربانین ئی سیاسه تی ژی گه ل کورد و شو ره شا وان بوو.

ده رته نجامی هاوکی شه و به رژه وهندیی جودا و ریکه فتنه جه زائیری ل ئادارا 1975 دنا فه را عیراق و ئیرانی کو بچا قدی ریا وه لاتین هه ری می و زله یزین جیهانی وه کو ئەمریکا هاته به ستن، لدوری دوو سه د هه زار کورد بوونه پهنا بهر ل وه لاتین ئیرانی، حکومه تا ئەمریکا ژی بیانویا وئ ئیک کو شو ره شا کوردان ب دو مایه هات بریاردا ئەو کوژی پاری می ژ میزانی شو ره شی کو لدوری ئیک

مليون دولار بوو دريكا حكومهتا ئيران پيشكيشى پهنابرهين كورد ل وى وهلاتى بكت، لى هيچ بهلگه يهك بدهست مه نه كهفت كو ئه كوژم پارهى بۆ ق مەرهم هاتبته خهركرن، بهلكو دببت هه وهكو حوبرئ لسهر كاغهزئ ماببت. بهلى زلاين سياسى تا رادهكى زور پهبوهندى دگهل سهركردايه تيا شورهشا كوردى برين، بهلكو دئاماده نه بوون بى دهستويريا حكومهتا ئيران بۆ چارهسهرين ئى فيزاين بدهنه مهلا مستهفا بارزانى و دهمن چووويه ويئرئ ئى ريك بهيچ بهرپرسهكن بلند ين حكومهتا ئه مريكا نه هاته دان دگهل بارزانى كومر بيبت.

لدوماهيه ئه م دشين بيزين پروسا پيشكيشكرن وهگرتا پهنابرهان ل ئه مريكا كو ئيك ژ قوناغين دى ين پهبوندىا كورد و ئه مريكا بوو، ژ سه رجه من (1500) كه سان لدورئ (650-700) كه سان پيشكيشى مافن پهنابرهين ل وى وولاتى كريبوو، بهلى ئيك بوو ژ زه حمه ترين پرسان ژ بهركو هه تا بهرنامه ي دهست پيكري پهنابهر لسهرانسهرى ئيران هاتبوونه به لافكرن ژ بو نا ف نفيسينا وان پيتفى بوو هه مى بهينه ئاگه هداركرن و فهگواستن بۆ پشكينان ل ته هرهان پشتى هنگى بۆ چاڧتيكه فتنن پيتفى بوو بچنه ئه وريا، نهگه ر دؤسه يا پهنابرهكى ئى هاتبا ره تكرون ده ببت جاره كا دى و پشتى چهند مه هان فه بگريته ف ئيران، نه فه و ژبلى ئيچوووين ئيگجار زور دكه فتنه سه ر ملن پهنابهر و وان ريكر اوين سپونسه ريا به شه كن وئ پروسن دكرن. ژ بهر فان ئاسته نكيان خه لكه كن زور دكو "ژكه و و كر كا كا ين بارنه بن" به رى دهمن لييوورينا حكومهتا عيراقن بسهرقه بچيت نه چار بوون چاره نفيسن خو بدهنه دهستن قه ده رى و فهگه رنه ف عيراقن.

7: ليستا ژيدهران

1:7 بهلگه نامه.

1.1:7 بهلگه نامين به لافكرى.

1.1.1:7 بهلگه نامين حكومهتا ئه مريكا.

- Foreign Relations of the United States, 1969–1976 FRUS, Vol. XXVII, Iran-Iraq, 1973–1976.
- Memorandum From Secretary of State Kissinger to President Ford, Washington, Document No: (77), 6 September 1974.
- Paper Prepared in the Office of Current Intelligence, Central Intelligence Agency, THE IMPLICATIONS OF THE IRAN–IRAQ AGREEMENT, Washington, Document No: (286), May 1, 1975.
- Memorandum of Conversation, Participants, Henry A. Kissinger; Assistant to the President, Richard Helms; US Ambassador to Iran, Harold H. Saunders; NSC Staff, Washington, Document No: (24), July 23, 1973.
- Memorandum of Conversation, Participants, The Shah of Iran, Ardeshir Zahedi; Ambassador of Iran, Henry A. Kissinger; Assistant to the President for National Security Affairs, Richard Helms; U.S. Ambassador to Iran, Harold H. Saunders; NSC Staff, Washington, Document No: (27), July 24, 1973.
- National Security Council, Nixon Intelligence Files, Subject Files, Iraqi Kurds, Box 8, 7 April 1969–12 June 1974, cited in ibid, Memorandum From the Presidents Assistant for National Security Affairs (Kissinger) to President Nixon, Washington, Document No: (207), March 29, 1973.
- Backchannel Message from the Ambassador to Iran (Helms) to the Presidents Deputy Assistant for National Security Affairs (Scowcroft), Station Chief met General Barzani and Dr. Mahmud Uthman, Tehran, Document No: (242), March 18, 1974.
- Memorandum From Director of Central Intelligence Colby to the Presidents Assistant for National Security Affairs (Kissinger), Mulla Mustafa Barzanis Requests for Additional Assistance, Washington, Document No: (243), March 21, 1974.
- Backchannel Message From the Presidents Deputy Assistant for National Security Affairs (Scowcroft) to the Ambassador to Iran (Helms), Washington, Document No: (244), March 26, 1974.
- Memorandum From the Presidents Assistant for National Security Affairs (Kissinger) to President Nixon, Washington, Document No: (207), March 29, 1973; Memorandum From the Presidents Assistant for National

Security Affairs (Kissinger) to President Nixon, Fiscal Year 1975 Support for the Kurds, Washington, Document No: (254), June 24, 1974.

- Memorandum From Director of Central Intelligence, Colby to the Presidents Assistant for National Security Affairs, Kissinger, Text of General Mulla Mustafa Barzanis Letter to Secretary Kissinger, Document No: (264), 2 November 1974.

- Memorandum, From Peter W. Rodman of the National Security Council Staff to Secretary of State Kissinger, Reply to Letter from Barzani, Washington, Document No: (272), 6 February 1975.

- Backchannel Message From the Presidents Deputy Assistant for National Security Affairs (Scowcroft) to Secretary of State Kissinger, General Mulla Mustafa Barzanis letter, Washington, Document No: (278), March 10, 1975.

- Masege From the Central Intelligence Agency, to the President's Deputy Assistant for National Security Affairs, Scowcroft, Washington, Document No: (280), March 13, 1975.

- Backchannel Message From the Presidents Deputy Assistant for National Security Affairs (Scowcroft) to the Ambassador to Iran (Helms), Washington, Document No: (281), March 16, 1975.

- Memorandum From Director of Central Intelligence Colby to the Presidents Assistant for National Security Affairs (Kissinger), Termination of the Kurdish Assistance Program, Washington, Document No: (289), June 4, 1975.

- Telegram from the Embassy in Iran to the Department of State, Kurdish Refugees, Document No: (311), 6 July 1976.

- Memorandum From Rob Roy Ratliff of the National Security Council Staff, to Secretary of State Kissinger ,U.S. Medical Treatment for Barzani, Washington, Document No: (293), July 24, 1975.

- Action Memorandum From the Assistant Secretary of State for Near Eastern and South Asian Affairs (Atherton) to Secretary of State Kissinger, Barzanis Request to Visit the United States for Medical Treatment, Washington, Document No: (308), April 27, 1976.

- Memorandum From Director of Central Intelligence Colby to the Presidents Assistant for National Security Affairs (Kissinger) ,Mulla Mustafa Barzanis Request to Meet with a Policy Level American Official ,Washington, Document No: (299), September 26, 1975.

- Telegram From the Department of State to the Embassies in the United Kingdom and Iran and the Interests Section in Baghdad, New Development in Barzani Visit, Washington, Document No: (310), June 30, 1976.

- Defense Intelligence Agency Intelligence Appraisal, KURDISH REFUGEE SITUATION, Washington, Document No: (300), October 6, 1975.

- Telegram from the Embassy in Iran to the Department of State, Treatment Kurdish Refugees, Document No: (311), 6 July 1976.

7:1:2- به لگه نامین نه به لافکری.

7:1:2-1- به لگه نامین کومسیونر بلندا په نابهران (UNHCR).

- UNHCRs Archive (100.IRN.KUR) - Kurdish Refugees in Iran, volume (1-6)

- -From K. Lyonette to the High Commissioner, Meeting with INS officials in Frankfurt, Document No: (267), 19 January 1976.

- -From Mustefa Barzani, to His Excellency Sadr Al-Din Aga Khan, UN High Commissioner for Refugees, Geneva, Document No: (158a), 17 August 1975.

- -From Saddrudin Aga Khan, United Nations High Commissioner for Refugees, to The Minister for External Affairs (.....), Document No: (168), 22 August 1975.
- -From K. Lyonette to the High Commissioner, Note for the file, Confidential, Document No: (190e), 17 September 1975.
- -HCR/TEH/KUR/4, from Leslei A. Goodyear, UNHCR Tehran to the High Commissioner, Migration Kurds- USA, Document No: (211a4), 21 October 1975.
- -HCR/NY, From UNHCR Representative in New York, to Mr. Ghassan Arnaout, UNHCR Head Quarter, Geneva, incoming cable, Document No: (191c), 18 September 1975.
- -From James L. Carlin, Director of The Office of Refugee and Migration Affaires, to Jerome J. Shestack, Chairman of the Board of The International League for the Rights of Man, UN, New York, Document No: (192), 19 August 1975.
- -From UNHCR, Geneva, to HICOMREF (New York), Outgoing Cable, Document No: (185), 12 September 1975.
- -From F.J. Homann Herimberg, to The High Commissioner, Meeting with Mr. M. Dabiri, First Secretary of Permanent Mission of Iran, Geneva, Document No: (190a), 17 September 1975.
- -HCR/NY, from UNHCR Representative in New York, to Mr. Arnaout, incoming cable, Documents No: (182) 10 September 1975.
- -HCR/TEH/KUR/11/41, From Leslei A. Goodyear, UNHCR Tehran to The High Commissioner, Assurance for Kurds Moving to The USA, Document No: (280), 3 February 1976.
- -From K. Lyonette to The High Commissioner, Proposed resettlement of Iraqi Kurds at present in Iran: Discussion with US Mission in Geneva, Document No: (261), 8 January 1976.
- -From K. Lyonette, to The High Commissioner, Geneva, Situation of Kurds in Iran, Document No: (453c), 11 June 1976.
- -HCR/TEH/KUR/1/25, From Leslei A. Goodyear, UNHCR Tehran to the High Commissioner, Movements of Kurds, Document No: (245), 1 December 1975.
- -From Homann Herimberg, to K. Lyonette, Costs of Kurdish Transit of Frankfurt, Document No: (376), 26 April 1976.
- -From Pijnacker Hordijk, UNHCR Representative in Germany, to K. Lyonette, UNHCR, Headquarter, Processing of Iraqi Kurds in Frankfurt to USA, Document No: (391), 3 May 1976.
- -From K. Lyonette, to The High Commissioner, Geneva, Kurdish Resettlement, Document No: (343), 6 April 1976.
- -From Theron Van Scoter, Secretary Committee on Migration and Refugee Affaires, to Mr. Kiven Lyonette, Office of the UNHCR, Geneva, a message to refugees being resettled in the U.S, Document No: (389), 29 April 1976.
- -From Leslei A. Goodyear, UNHCR Tehran to the High Commissioner, Note on discussion with Mr. Stein, US delegation, Document No: (194), 2 October 1975.
- -From K. Lyonette to the High Commissioner, Note for the file, Confidential, Document No: (190e), 17 September 1975.

2-2:1:7- به لگه نامین حکومه تا به ریتانیا.

-NBR ½ FCO 8/2308, Kurds in Iraq, From Kenneth A. Lee, Centre for Human Rights and Responsibilities, to David Ennals Secretary of State, Document No: (not known), 19 November 1974.

3-2:1:7- به لگه نامین حکومه تا شاهنشاهی یا ئیران.

-مرکز اسناد و کتابخانه ملی ایران (م. ا. ک. م)، آمار پناهندگان در اردوگاهها و شهرکها، 1354\6\14، شماره سند 023965-0088-264.

2:7- نامیلکه.

-The Information Department of the Kurdistan Democratic Party, On The Kurdish Question at the United Nations, Know the Kurds, Series No: 2, June 1974.

3:7- په رتوک.

1:3:7- په رتوکین کوردی و وه گێرای.

-وه له دهبگی، بهرام. (2021) له سههه ترۆپکی تۆفان مهلا مستهفا بارزانی له پوانگه ی روژنامه کانی ئیراندا 1945-1980، تاران. کانیه لنجی، خۆشهوی عهلی. (2023) بیره وه ریه کانی عهزیز قازی سورچی له شۆره شی دووه می بارزانه وه بۆ شۆره شی ئه یلوول و ژیا نی په ناهه نده یی، هه ولیر.

-کیسنجر، هنری. (2010) سنو ات التجدید، ت: هشام الدجانی، ابو ظبی. مه حو، لوقمان. (2009) دۆزی کورد له سیاسه تی ده ره وه ی ویلایه ته یه کگرتو وه کان دا (کتیبی به لگه نامه یی)، و: عه بدولکه ریم عوزیری، سلیمان.

-مهلا قادر، محهمه د. (2016) سالتیک له شیخ وه سان و یاداشته کانی روژانی ئاواره یی له ئیران، هه ولیر.

2:3:7- په رتوکین ب زمانی عه ره بی.

-خاروداکی، ماریانا. (2013) الکرد و السیاسه الخاریجه الامریکیه العلاقات الدولیه فی الشرق الاوسگ منذ 1945، ت: خلیل الجیوسی، بیروت.

-عقراوی، شکیب. (2007) سنو ات المحنه فی کردستان اهم الحو ات السیاسیه و العسکریه فی کردستان و العراق من 1975-1980، اربیل.

3:3:7- په رتوکین ب زمانی ئینگلیزی.

- Agee, Philip. (1992) The Unexpurgated Pike Report, New York.

-Gibson, Bryan. (2015) Sold Out? US Foreign Policy, Iraq, the Kurds, and the Cold War, New York.

-Reynolds, David. (2007) SUMMITS: Six Meetings that Shaped the Twentieth Century, New York.

4:7- روژنامه.

1:4:7- روژنامه فانی روژنا فای.

-Mortimer, Edward. (12 November 1974) *International charities ignore the worsening plight of half a million refugees as winter sets in; Rebel Kurds face famine and disease*, (The Times.)

-Anon. (30 March 1975) *By Tuesday these Men and their Defeated Nation Must Reach Iran*, (SUNDAY TIMES) .

2:4:7- روژنامه فانی فارسی.

-اطلاعات، ملا مصطفی، پناهندگی به امریکارا تکذیب کرد، سه شنبه 5 فروردین 1354 (25 ئادار 1975)، شماره (14665).

5:7- ئینته ریت.

-[https://archive.org/details, Pike Committee Reports](https://archive.org/details/Pike%20Committee%20Reports), (access, 3 December 2022).

-<https://www.unhcr.org>, (access, 28 January 2023).

-https://www.bionity.com/en/encyclopedia/Red_Lion_and_Sun_Society, (access, 14 August, 2023).

The USA position toward Kurdish Refugees in Iran 1974- 1977.**Fattah Mahmud Mahmood**

Tourism Foundations Administration, Technical College of
Shaqlawa, Erbil Polytechnic University.
fattah.mahmood@epu.edu.iq

Farhad Mahmud Ahmed

Department of History, College of Humanity, University of Duhok.
farhad.ahmed@uod.ac

Abstract

The aim of this research is to study the United States of America's position toward the Kurdish revolution and the Kurdish Refugees in Iran, as the case of Kurdish refugees became the most widespread topics during the last years and beyond of the Kurdish September Revolution (Eylul), It is worth mentioned that this issue occurred when the Iraqi Government from one side issued the Autonomy Pact for Kurdistan in March 1974 and the Kurdistan Democratic Party had refused that decision, this lead to re-escalation war for another year between the two sides. As a result (200000) Kurds took refuge in Iran, where some of them via UNHCR applied for refugee status in the Western Countries including the USA, therefore, it has been seen important to choose this topic for a scientific research to outline the USA attitude toward the Kurdish Refugees appeal in Iran.

Key words: Kurds, Revolution, UNHCR, The USA, Refugees

موقف الولايات المتحدة الامريكية من اللاجئين الكورد في ايران 1974 - 1977.**فرهاد محمد احمد**

قسم التاريخ، كلية العلوم الانسانية، جامعة دهوك.
farhad.ahmed@uod.ac

فتاح محمد محمود

قسم الادارة المؤسسات الصباحية، كلية التقنية شقلاوة، جامعة التقنية
اربييل.
fattah.mahmood@epu.edu.iq

الملخص

تهدف هذه الدراسة الى البحث في موقف موقف الولايات المتحدة الامريكية من الثورة الكوردية و اللاجئين الكورد في ايران، حيث اصبحت قضيه اللاجئين الكورد، التي حدثت في السنوات الاخيرة من عمر ثورة ايلول والسنوات اللاحقة لها من ابرز القضايا على مستوى القضية الكوردية، التي شهدتها الاوساط السياسية والاعلامية الاقليمية والدولية ايضاً، برزت هذه القضية عندما أعلنت الحكومة العراقية قانون الحكم الذاتي من طرف واحد و من دون ان توافق عليها القيادة الكوردية، وهو مادي الى اندلاع القتال بين الجيش العراقي و البيشمركة الكوردية، ونتج عن ذلك نزوح (200) الف من الكورد الى ايران واصبحوا لاجئين فيها، وان عدد من هؤلاء اللاجئين قدموا طلبات لجوئهم من خلال منظمه اللاجئين التابعه للامم المتحدة (UNHCR) الى بعض الدول الغربية بما فيها الولايات المتحدة الامريكية. على هذا الاساس وقع اختيارنا على هذه الدراسة، وجدنا انه من الضروري ان يكتب ذلك في بحث اكاديمي يلقي الضوء على موقف و متابعة الولايات المتحدة الامريكية لمعانات اللاجئين الكورد في ايران.

الكلمات المفتاحية: الكورد، الثورة، UNHCR، امريكا، الاجئين